

LATVIJAS REPUBLIKAS SATVERSMES TIESA

SPRIEDUMS

Latvijas Republikas vārdā

Rīgā 2020. gada 24. septembrī

lietā Nr. 2019-22-01

Satversmes tiesa šādā sastāvā: tiesas sēdes priekšsēdētāja Ineta Ziemele, tiesneši Sanita Osipova, Aldis Laviņš, Gunārs Kusiņš, Daiga Rezevska, Jānis Neimanis un Artūrs Kučs,

pēc konstitucionālajām sūdzībām, kuras iesnieguši Aigars Meļko un Gunārs Cvetkovs,

pamatojoties uz Latvijas Republikas Satversmes 85. pantu un Satversmes tiesas likuma 16. panta 1. punktu, 17. panta pirmās daļas 11. punktu, kā arī 19.² un 28.¹ pantu,

rakstveida procesā 2020. gada 25. augusta tiesas sēdē izskatīja lietu

„Par Krimināllikuma 316. panta pirmās daļas redakcijā, kas bija spēkā no 2004. gada 2. janvāra līdz 2013. gada 31. martam, atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. panta otrajam teikumam”.

Konstatējošā daļa

1. Saeima 1998. gada 17. jūnijā pieņēma Krimināllikumu, kas stājās spēkā 1999. gada 1. aprīlī. Krimināllikuma XXIV nodaļā paredzēta kriminālatbildība par noziedzīgiem nodarījumiem valsts institūciju dienestā.

Krimināllikuma 316. panta pirmā daļa redakcijā, kas bija spēkā no 2004. gada 2. janvāra līdz 2013. gada 31. martam (turpmāk arī – apstrīdētā norma), noteica: „Par valsts amatpersonām uzskatāmi valsts varas pārstāvji, kā arī ikviena persona, kura pastāvīgi vai uz laiku izpilda valsts vai pašvaldības dienesta pienākumus un kurai ir tiesības pieņemt lēmumus, kas saistoši citām personām, vai kurai ir tiesības veikt uzraudzības, kontroles, izziņas vai sodīšanas funkcijas vai rīkoties ar valsts vai pašvaldības mantu vai finanšu līdzekļiem.”

Ar 2014. gada 15. maija likumu „Grozījumi Krimināllikumā”, kas stājās spēkā 2014. gada 14. jūnijā (turpmāk – 2014. gada 15. maija grozījumi), citstarp Krimināllikuma 316. panta pirmā daļa tika izteikta jaunā redakcijā: „Par valsts amatpersonām uzskatāmi valsts varas pārstāvji, kā arī ikviena persona, kura pastāvīgi vai uz laiku izpilda valsts vai pašvaldības dienesta pienākumus, tai skaitā valsts vai pašvaldības kapitālsabiedrībā, un kurai ir tiesības pieņemt lēmumus, kas saistoši citām personām, vai kurai ir tiesības veikt uzraudzības, kontroles, izmeklēšanas vai sodīšanas funkcijas vai rīkoties ar publiskas personas vai tās kapitālsabiedrības mantu vai finanšu līdzekļiem.”

2. Pieteikumu iesniedzēji – Aigars Meļko un Gunārs Cvetkovs (turpmāk – Pieteikumu iesniedzēji) – atzīti par vainīgiem Krimināllikuma 320. panta trešajā daļā paredzētā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanā. Tiesa atzinusi, ka noziedzīga nodarījuma izdarīšanas brīdī Pieteikuma iesniedzējs Aigars Meļko bija valsts kapitālsabiedrības valdes loceklis, bet Pieteikuma iesniedzējs Gunārs Cvetkovs – valsts kapitālsabiedrības ražošanas tehniskais direktors.

Pieteikumu iesniedzēji uzskata, ka apstrīdētā norma laika periodā no 2006. gada 1. janvāra līdz 2010. gada 15. jūnijam, kad Pieteikumu iesniedzēji veica darbības, par kurām tika notiesāti, neesot bijusi pietiekami skaidra un tāpēc viņi neesot varējuši paredzēt, ka tiks atzīti par valsts amatpersonām apstrīdētās normas izpratnē.

Vērtējot apstrīdētās normas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 92. panta otrajam teikumam, galvenā nozīme esot piešķirama šīs tiesību normas tekstam un tā gramatiskajai interpretācijai. Taču konkrētajā lietā gan prokurors, gan tiesa esot atzinusi, ka no apstrīdētās normas gramatiskās interpretācijas nav bijis iespējams izdarīt secinājumu, ka Pieteikumu iesniedzēji ir valsts amatpersonas.

Satversmes 92. panta otrais teikums ietverot krimināltiesību normu striktas interpretācijas principu un aizliedzot tiesību normu interpretēt paplašināti par sliktu apsūdzētajam. Pieteikumu iesniedzēji uzskata, ka tiesas apstrīdēto normu interpretējušas paplašināti. Tāpat Pieteikumu iesniedzēji norāda, ka apstrīdētā norma esot formulēta pārāk plaši, pieļaujot dažādas interpretācijas iespējas un tādēļ neatbilstot skaidrības un paredzamības prasībām.

Pieteikumu iesniedzēji neesot varējuši paredzēt to, ka apstrīdētā norma jāinterpretē kopsakarā ar citiem likumiem, jo apstrīdētā norma esot Krimināllikumā

ietverta legāļdefinīcija un neietverot atsauces uz citiem normatīvajiem aktiem. Turklāt gan no likumdošanas materiāliem un tiesu prakses, gan arī vispārējām tiesību teorijas atziņām un normatīvo aktu izstrādes pamatprincipiem esot secināms, ka apstrīdētā norma satur izsmeļošu to kritēriju uzskaitījumu, saskaņā ar kuriem persona atzīstama par valsts amatpersonu krimināltiesiskā izpratnē.

Apstrīdētās normas sistēmiskās interpretācijas rezultātu Pieteikumu iesniedzēji nevarējuši paredzēt, un, lai pie tā nonāktu, viņiem apstrīdēto normu būtu vajadzējis interpretēt kopsakarā ar vairāk nekā 10 likumiem. Šis apstākļi arī norādot uz šādas interpretācijas nepietiekamu skaidrību un paredzamību. Attiecīgajā laika periodā normatīvajos aktos bijušas ietvertas dažādas un atšķirīgas koncepcijas un kritēriji, kuru dēļ persona varēja tikt uzskatīta par valsts amatpersonu.

Arī apstrīdētās normas teleoloģiskās interpretācijas rezultātu Pieteikumu iesniedzēji neesot varējuši paredzēt, jo viņi laikā, kad veica darbības, par kurām tika saukti pie kriminālatbildības un sodīti, gan esot varējuši pieņemt, ka viņu darbības akciju sabiedrības „Latvenergo” valdes locekļa amatā vai ražošanas tehniskā direktora amatā apdraud valsts intereses tautsaimniecībā, bet apstrīdētā norma uz to neattiecoties. Pieteikumu iesniedzēji neesot varējuši paredzēt to, ko 10 gadus vēlāk izskaidros tiesa, proti, to, ka valsts interešu aizsardzība saimnieciskajā darbībā ir apstrīdētās normas, nevis Krimināllikuma XIX nodaļas mērķis.

Apstrīdētās normas vēsturiskās interpretācijas rezultāts apstiprinot, ka likumdevējs šajā normā apzināti nav minējis personas, kuras ieņem amatu valsts kapitālsabiedrībā, un Pieteikumu iesniedzēji neesot varējuši paredzēt, ka vēsturiskā interpretācijas metode nebūs jāņem vērā. Turklāt apstrīdētās normas skaidrības trūkumu apstiprinot arī 2014. gada 15. maija grozījumi.

Pēc Pieteikumu iesniedzēju ieskata, apstrīdētās normas saturu nebija iespējams izsecināt arī no tiesu prakses un tiesību doktrīnas. Arī kompetentajām iestādēm bijis atšķirīgs viedoklis par apstrīdētās normas interpretāciju. Pieteikumu iesniedzējiem neesot bijis iespējams noskaidrot apstrīdētās normas saturu – ne izmantojot juridisko palīdzību, nedz arī saņemot kompetentas valsts institūcijas viedokli par šīs normas saturu, jo laika periodā no 2006. gada 1. janvāra līdz 2010. gada 15. jūnijam pat viskvalificētākais jurists nebūtu varējis paredzēt attiecīgu apstrīdētās normas interpretāciju. Turklāt Latvijā neesot izveidots mehānisms, ar kuru privātpersonai būtu iespējams noskaidrot kompetentās iestādes viedokli par apstrīdētās normas saturu.

Pieteikumu iesniedzēji uzskata, ka apstrīdētās normas regulēšanas priekšmets, adresātu skaits un loks neesot tāds, kas varētu attaisnot šīs normas skaidrības trūkumu. Pēc Pieteikumu iesniedzēju ieskata, likumdevējs varēja un likumdevējam vajadzēja apstrīdēto normu formulēt citādi.

Pēc iepazīšanās ar lietas materiāliem Pieteikumu iesniedzēji papildus uzsvēra, ka, pretēji Augstākās tiesas nolēmumā norādītajam, Pieteikuma iesniedzējs Gunārs Cvetkovs nekad neesot bijis akciju sabiedrības „Latvenergo” valdes loceklis un valsts amatpersona likuma „Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā” (turpmāk – Interešu konflikta novēršanas likums) izpratnē – to apliecinot arī Valsts ieņēmumu dienesta vēstule – un nekad neesot iesniedzis valsts amatpersonas deklarāciju.

Pēc Pieteikumu iesniedzēju ieskata, Saeimas, tiesībsarga un Ģenerālprokuratūras viedoklis, ka Pieteikumu iesniedzēji jebkurā gadījumā vainojami Krimināllikuma 198. pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanā, esot pretrunā ar nevainīguma prezumpciju. Pieteikumu iesniedzēji nepiekrīt institūciju norādītajam, ka tam, pēc kura Krimināllikuma panta personu var atzīt par vainīgu noziedzīga nodarījuma izdarīšanā, neesot jābūt tikpat skaidri paredzamam kā tam, vai konkrēta rīcība vispār ir krimināli sodāma.

Pēc Pieteikumu iesniedzēju ieskata, Saeima, Ģenerālprokuratūra un Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojs nepamatoti norāda, ka Satversmes 92. panta otrā teikuma prasības esot izpildītas tad, ja tiesību norma kā vienu no tās interpretācijas iespējām pieļauj personas atzīšanu par vainīgu. Lai tiesību norma atbilstu Satversmes 92. panta otrajam teikumam, personai – ja nepieciešams, saņemot attiecīgu konsultāciju, – tomēr vajagot būt iespējai nonākt līdz vienai, pareizajai šīs tiesību normas interpretācijai.

Attiecībā uz likumdošanas materiālu izvērtēšanu Pieteikumu iesniedzēji papildus norāda, ka saņēmuši vēstuli no Linarda Muciņa, kurš kā uzaicinātais speciālists piedalījās Saeimas Aizsardzības un iekšlietu komisijas 1998. gada 12. jūnija sēdē. Šajā vēstulē Linards Muciņš apstiprinājis, ka lēmums izslēgt no apstrīdētās normas vārdus „autonoma valsts vai pašvaldības uzņēmuma (uzņēmēj sabiedrības)” tika pieņemts ar mērķi Krimināllikumā paredzēt vienādu regulējumu attiecībā uz visām kapitālsabiedrībām un to amatpersonām neatkarīgi no tā, vai kapitālsabiedrība pieder valstij, pašvaldībai vai privātpersonai.

Izvērtējot informāciju, ko Satversmes tiesai sniegusi Augstākā tiesa, Pieteikumu iesniedzēji uzsver, ka, vadoties no tiesu prakses, neesot bijis iespējams

paredzēt tādu apstrīdētās normas saturu, kāds atklāts krimināllietas gala nolēmumā. Tieši pretēji – drīzāk varējis tikt izdarīts secinājums, ka persona, kas ieņem amatu tādā valsts kapitālsabiedrībā, kura veic komercdarbību, nav valsts amatpersona apstrīdētās normas izpratnē.

Pieteikumu iesniedzēji papildus norāda, ka arī Satversmes tiesas lietā sniegtie atšķirīgie viedokļi par apstrīdētās normas saturu paši par sevi pierādot, ka jo īpaši laikā, kad Pieteikumu iesniedzēji veica darbības, par kurām tika notiesāti, apstrīdētā norma nav bijusi pietiekami skaidra un nav atbildusi Satversmes 92. panta otrajam teikumam.

3. Institūcija, kas izdevusi apstrīdēto aktu, – Saeima – uzskata, ka tiesvedība izskatāmajā lietā būtu izbeidzama, jo Pieteikumu iesniedzēji pēc būtības iebilst pret apstrīdētās normas piemērošanu.

Tāpat Saeima uzskata, ka apstrīdētā norma pieņemta un izsludināta normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā, ir pietiekami skaidra, paredzama un līdz ar to atbilst Satversmes 92. panta otrajam teikumam.

Pieteikumu iesniedzēji, izšķiroties par konkrēto rīcību, esot varējuši saprātīgi paredzēt, ka izdara noziedzīgu nodarījumu, tātad varējuši paredzēt arī to, ka viņu rīcība ir sodāma saskaņā ar Krimināllikumu. Tam, pēc kura Krimināllikuma panta personu var atzīt par vainīgu noziedzīga nodarījuma izdarīšanā, neesot jābūt tikpat skaidri paredzamam kā tam, vai konkrēta rīcība vispār ir krimināli sodāma. Pēc kura Krimināllikuma panta personai var iestāties kriminālatbildība – tas jau esot noziedzīga nodarījuma kvalifikācijas jautājums.

Saeimas rīcībā neesot informācijas par to, ka līdz šim būtu bijušas kādas vēra ņemamas grūtības ar apstrīdētās normas interpretēšanu. Tāpat, pēc Saeimas rīcībā esošās informācijas, tiesas neesot pieņēmušas savstarpēji pretrunīgus nolēmumus par apstrīdētās normas interpretāciju.

Saeima norāda: tikai tādēļ vien, ka apstrīdētajā normā nav tieši norādīts, ka par valsts amatpersonu uzskatāms arī valsts kapitālsabiedrības valdes loceklis un tāds valsts kapitālsabiedrībā nodarbinātais kā ražošanas tehniskais direktors, apstrīdētā norma nav atzīstama par neskaidru un neparedzamu. Turklāt 2014. gada 15. maija grozījumi paši par sevi nebūt nenozīmējot, ka apstrīdētā norma nebija formulēta pietiekami skaidri, un no šo grozījumu sagatavošanas materiāliem neizrietot, ka likumdevējs būtu precizējis apstrīdēto normu tāpēc, ka tās iepriekšējo redakciju uzskatījis par neskaidru.

Vienam un tam pašam dažādos normatīvajos aktos lietotam jēdzienam varot būt zināmā mērā atšķirīgas nozīmes, bet valsts kapitālsabiedrību valžu locekļi esot bijuši valsts amatpersonas Interesu konflikta novēršanas likuma izpratnē jau no šā likuma spēkā stāšanās dienas. Pieteikumu iesniedzējiem kaut vai šā iemesla dēļ vien – ja nepieciešams, saņemot atbilstošu juridisko palīdzību, – jau noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas brīdī vajadzējis būt spējīgiem saprātīgi paredzēt, ka viņi var tikt atzīti par valsts amatpersonām arī apstrīdētās normas izpratnē. To apliecinot arī tiesību doktrīnā apstiprinātā normatīvo aktu saistība. Turklāt tas, ka pastāv noteikta saikne starp valsts amatpersonas jēdzienu Krimināllikumā un Interesu konflikta novēršanas likumā, acīmredzami izrietot arī no Krimināllikuma 325. panta, kas paredz kriminālatbildību par valsts amatpersonai noteikto ierobežojumu pārkāpšanu.

Saeima norāda, ka arī Satversmes tiesas lietā Nr. 2003-05-01 jau esot atzīts, ka pastāv zināma saikne starp valsts amatpersonas jēdzienu Interesu konflikta novēršanas likuma izpratnē un apstrīdētās normas izpratnē. Arī no 2004. gada Augstākās tiesas plēnuma un tiesu prakses vispārināšanas daļas tiesu prakses apkopojuma „Tiesu prakse krimināllietās par valsts amatpersonu un uzņēmumu (uzņēmēj sabiedrību) vai organizāciju atbildīgo darbinieku izdarītiem noziedzīgiem nodarījumiem (2002.–2003. g.)” (turpmāk – 2004. gada tiesu prakses apkopojums) izrietot, ka pastāv zināma saikne starp šiem normatīvajiem aktiem. Izskatāmajā lietā neesot juridiskas nozīmes tam, vai valsts amatpersonas jēdziens Interesu konflikta novēršanas likuma izpratnē pilnībā vai daļēji sakrīt ar valsts amatpersonas jēdzienu apstrīdētās normas izpratnē un vai Pieteikumu iesniedzēji varēja saprātīgi to paredzēt. Izskatāmajā lietā juridiska nozīme esot tam, vai Pieteikumu iesniedzēji – ja nepieciešams, saņemot atbilstošu juridisko palīdzību, – varēja saprātīgi paredzēt, ka par valsts amatpersonām apstrīdētās normas izpratnē atzīstami arī valsts kapitālsabiedrības valdes locekļi. Saeima uzskata, ka Pieteikumu iesniedzēji varēja to saprātīgi paredzēt.

Attiecībā uz to, vai tiesu prakse jautājumā par valsts kapitālsabiedrību valžu locekļu atzīšanu par valsts amatpersonām apstrīdētās normas izpratnē brīdī, kad Pieteikumu iesniedzēji izdarīja noziedzīgu nodarījumu, jau bija izveidojusies, Saeima norāda, ka tās rīcībā šādas tiesu prakses nav. Tomēr tas vien vēl nenozīmē, ka apstrīdētā norma neatbilst Satversmes 92. panta otrajam teikumam.

Saeima papildus norāda: brīdī, kad Pieteikumu iesniedzēji izdarīja noziedzīgu nodarījumu, tiesu praksē jau esot bijis atzīts, ka par valsts amatpersonām apstrīdētās normas izpratnē var uzskatīt arī valsts kapitālsabiedrībās nodarbinātos. Turklāt

juridiska nozīme esot tam, ka šādas personas vispār var tikt atzītas par valsts amatpersonām apstrīdētās normas izpratnē, proti, var tikt atzītas par personām, kas „izpilda valsts dienesta pienākumus”. Tas norādot uz to, ka arī tāds valsts kapitālsabiedrībā nodarbinātais (ražošanas direktors), kuram ir piešķirtas kādas no apstrīdētajā normā minētajām tiesībām, var tikt atzīts par valsts amatpersonu apstrīdētās normas izpratnē. Tiesas lēmumā, kas stājies spēkā, esot secināts, ka Pieteikuma iesniedzējs Gunārs Cvetkovs ieņēma akciju sabiedrības „Latvenergo” ražošanas tehniskā direktora amatu ar tiesībām pieņemt lēmumus par līgumu slēgšanu, tiesībām parakstīt līgumus un tiesībām rīkoties ar uzņēmuma resursiem. Attiecīgi tiesa esot konstatējusi, ka Gunāram Cvetkovam piešķirtas apstrīdētajā normā minētās tiesības rīkoties ar valsts mantu vai finanšu līdzekļiem un līdz ar to viņš uzskatāms par valsts amatpersonu apstrīdētās normas izpratnē.

Turklāt Saeima norāda, ka Pieteikumu iesniedzēji nepamatoti atsaucas uz vairākiem Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedumiem un izdara tādus secinājumus, kas no šiem spriedumiem neizriet.

4. Pieaicinātā persona – Tieslietu ministrija – norāda, ka gan no tieslietu ministra priekšlikuma 2014. gada 15. maija grozījumiem pamatojuma, gan šajā priekšlikumā ietvertās attiecīgā panta redakcijas ir secināms, ka 2014. gada 15. maija grozījumu mērķis bija nevis paplašināt Krimināllikuma 316. panta pirmo daļu, bet gan to precizēt. Šo tieslietu ministra priekšlikumu esot atbalstījuši arī Tieslietu ministrijas izveidotā pastāvīgā darba grupa Krimināllikuma grozījumu izstrādei.

Turklāt, izskatot minēto priekšlikumu Saeimas Juridiskās komisijas 2014. gada 9. aprīļa sēdē, Tieslietu ministrijas pārstāve apstiprinājusi, ka tieslietu ministra priekšlikums nemaina Krimināllikuma 316. panta pirmajā daļā norādīto valsts amatpersonu loku, bet attiecībā uz jēdzienu „publiskas personas” paskaidrojusi, ka tas ir lietots arī Valsts pārvaldes iekārtas likumā un Publiskas personas finanšu līdzekļu un mantas izšķērdēšanas novēršanas likumā un aptver visas valsts un pašvaldību iestādes, kā arī to kapitālsabiedrības.

Valsts pārvaldes iekārtas likums jau kopš tā spēkā stāšanās dienas paredzot, ka komercdarbības veikšanai publiska persona dibina kapitālsabiedrību un, ja publiska persona darbojas privāto tiesību jomā, uz to attiecas likumi, kas vispār reglamentē privāttiesiskus darījumus, ciktāl šo darbību neierobežo citi normatīvie akti. Līdz ar to, sistēmiski un teleoloģiski tulkojot apstrīdēto normu, esot secināms,

ka likuma griba ir aizsargāt valsts intereses gan valsts pārvaldē, gan arī tās komercdarbībā.

Apstrīdētā norma esot aptvērusi arī personas, kuras pastāvīgi vai uz laiku pildīja valsts vai pašvaldības dienesta pienākumus valsts vai pašvaldību kapitālsabiedrībās vai rīkojās ar valsts vai pašvaldības (publiskas personas) kapitālsabiedrības mantu vai finanšu līdzekļiem, lai gan vēlāk likumdevējs šajā normā ietvēris atsauci uz valsts vai pašvaldību kapitālsabiedrībām *expressis verbis*.

5. Pieaicinātā persona – tiesībsargs – uzskata, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 92. panta otrajam teikumam.

Vērtējot apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 92. panta otrajam teikumam, nozīme esot piešķirama tam, kādus amatus katrs no Pieteikumu iesniedzējiem ieņēma attiecīgajā laika periodā. Vajagot ņemt vērā arī to, ka personai, kas veic prettiesiskas darbības un apzinās to kaitīgumu, nevajadzētu rasties šaubām par tai piemērojamo atbildību. Pēc kura konkrētā panta atbildība ir nosakāma, tas esot vērtējams lietas faktisko apstākļu noskaidrošanas ceļā.

Krimināltiesību normas interpretācijā ļoti svarīga nozīme esot piešķirama tieši gramatiskajai interpretācijai. Tomēr Pieteikumu iesniedzēji kā attiecīgās nozares profesionāļi nedrīkstējuši aprobežoties tikai ar apstrīdētās normas gramatisko interpretāciju, un viņiem – ja nepieciešams, saņemot atbilstošu juridisko konsultāciju, – esot bijušas pietiekamas iespējas ar citu interpretācijas metožu palīdzību noskaidrot apstrīdētās normas patieso jēgu.

Laikā, kad Pieteikumu iesniedzēji veica darbības, par kurām tika notiesāti, tiesu praksē un tiesību doktrīnā esot uzturēta tāda vienota pieeja, ka, piepildot apstrīdēto normu ar saturu, jāņem vērā Interesu konflikta novēršanas likumā dotā valsts amatpersonas definīcija. Tas nenozīmējot, ka abos likumos ietvertās definīcijas vienmēr bijušas saskaņotas, jo esot atšķirīgās nianse, kas pamatojamas ar nepieciešamību vērtēt katras konkrētās lietas apstākļus, tomēr abu šo definīciju saistība nekad neesot apšaubīta. Turklāt Interesu konflikta novēršanas likums jau sākotnēji esot paredzējis, ka par valsts amatpersonām uzskatāmi valsts vai pašvaldības kapitālsabiedrības padomes vai valdes locekļi un līdz ar to Pieteikumu iesniedzējiem, ieņemot valdes locekļu amatus akciju sabiedrībā „Latvenergo”, nekādas šaubas par to atbilstību valsts amatpersonu statusam neesot varējušas rasties. Pieteikuma iesniedzējam Aigaram Melko bijis arī pienākums iesniegt Valsts ieņēmumu dienestam valsts amatpersonas gada deklarāciju.

Arī Pieteikuma iesniedzējam Gunāram Cvetkovam laikā, kad viņš ieņēma ražošanas tehniskā direktora amatu, esot bijis iespējams paredzēt – ja nepieciešams, saņemot atbilstošu juridisko konsultāciju, – un apzināties to, kā apstrīdētā norma tiek interpretēta. Proti, atbilstoši tiesu praksē nostiprinātajiem principiem šīs normas piemērošanā jāvadās galvenokārt no tā, kādas funkcijas persona pilda, nevis no tā, kādu amatu šī persona ieņem. Tas vien, ka tiesiskais regulējums valsts amatpersonas statusa konstatēšanai prasa zināma vērtējuma veikšanu, neesot pamats regulējuma atzīšanai par neskaidru.

Pēc tiesībsarga ieskata, 2014. gada 15. maija grozījumi neko jaunu apstrīdētajā normā nav ieviesuši, bet tikai to precizējuši. To apliecinot arī Saeimas atbildes rakstā norādītā informācija par likumprojekta izstrādes dokumentiem.

Lai gan noziedzīgo darbību izdarīšanas brīdī vēl nebija izveidojusies stabila tiesu prakse, kas palīdzētu atklāt apstrīdētās normas saturu tādējādi, ka par valsts amatpersonām var atzīt arī valsts kapitālsabiedrībā strādājošas personas, tomēr Pieteikumu iesniedzējiem esot bijuši pieejami 2004. gada tiesu prakses apkopojumā izdarītie secinājumi un analizētā tiesu prakse, kas norādījusi uz to, ka arī valsts kapitālsabiedrībā strādājošas personas var tikt atzītas par valsts amatpersonām un sodītas par noziedzīgu nodarījumu izdarīšanu valsts institūciju dienestā.

6. Pieaicinātā persona – Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojs – uzskata, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 92. panta otrajam teikumam.

Apstrīdētajā normā sniegtais valsts amatpersonas jēdziena definējums, kas attiecas uz valsts amatpersonas pazīmi – tiesības rīkoties ar valsts mantu un finanšu līdzekļiem –, esot interpretējams plašāk, nesaistot to tikai ar valsts kapitālsabiedrības tiesisko statusu vai tās mantas piederību civiltiesiskā izpratnē, jo tas neesot saprotams tā, ka amatpersonām būtu piešķirtas neierobežotas tiesības rīkoties ar sabiedrības mantu, veicot civiltiesiskus darījumus. Apstrīdētās normas mērķis esot nodrošināt valstij svarīgu interešu aizsardzību, kontrolējot valsts kapitālsabiedrības rīcību ar tās mantu. Tiesu praksē nostiprinātās atziņas pamatojot kapitālsabiedrības darbību ar mērķi gūt peļņu, kuras daļa dividendžu veidā tiek ieskaitīta valsts budžetā, un tādējādi pamatojot arī valsts budžeta līdzekļu sasaisti ar kapitālsabiedrības finanšu līdzekļiem. Līdz ar to esot secināms, ka plašākā nozīmē valsts kapitālsabiedrība, veicot jebkādu saimniecisko darbību, rīkojas ar valsts mantu.

Likumos, kas regulē publiski tiesiskās attiecības, jēdziens „valsts manta” aptverot arī valsts kapitālsabiedrības mantu. Rīcība ar valsts kapitālsabiedrības

mantu esot rīcība ar valsts mantu. Līdz ar to, piemērojot apstrīdēto normu, esot būtiski noskaidrot subjektu, kuram ir tiesības veikt kontroli pār šo īpašumu, kā arī tiesības pieņemt citām personām saistošus lēmumus un tiesības veikt uzraudzības un kontroles funkcijas.

Krimināllietā esot konstatēts, ka Pieteikumu iesniedzēji rīkojušies publisko tiesību jomā, jo darbības, kas saistītas ar publiskā iepirkuma plānošanu, izsludināšanu, iepirkuma procedūras noteikumu izstrādi, pretendentu piedāvājumu saņemšanu un vērtēšanu, labākā piedāvājuma izvēlēšanos un pasūtījuma piešķiršanas lēmuma paziņošanu, tiek īstenotas publisko tiesību jomā. Turklāt Pieteikuma iesniedzējs Aigars Meļko no 2000. gada līdz pat 2010. gada 22. jūnijam katru gadu esot aizpildījis un iesniedzis valsts amatpersonas deklarāciju, kas nepārprotami norādot uz to, ka viņš apzinājies savu, proti, valsts amatpersonas statusu.

Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojs uzsver: sodīšanas paredzamības kritērijs ir izpildījies ne tikai tad, ja sodīšanas paredzamība bijusi pilnīgi droša vai ar ļoti augstu varbūtības pakāpi, bet arī tad, ja sodīšana bijusi saprātīgi paredzama.

Pielietojot teleoloģisko un sistēmisko interpretācijas metodi, kā arī vadoties no judikatūras, esot secināms, ka ar 2014. gada 15. maija grozījumiem apstrīdētā norma ir precizēta, nemainot tās saturu. Uzskaitījumā ietvertie vārdi „tai skaitā” liecinot par to, ka šis uzskaitījums nav izsmelošs, bet tam ir vienīgi precizējošs raksturs. Tas esot secināms arī no tieslietu ministra priekšlikumu pamatojuma, kas iesniegts Saeimas komisijai.

7. Pieaicinātā persona – Ģenerālprokuratūra – uzskata, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 92. panta otrajam teikumam.

No krimināllietas materiāliem izrietot, ka Pieteikumu iesniedzēji bija uzskatāmi par valsts amatpersonām, jo viņiem inkriminētā nodarījuma laikā valstij piederējuši 100 procenti no akciju sabiedrības „Latvenergo” akcijām. Rīkojoties publisko tiesību jomā, Pieteikuma iesniedzējs Aigars Meļko kā valdes loceklis mantisko labumu pieņēmis par rīcību, izvērtējot akciju sabiedrības „Latvenergo” rīkotajā konkursā iesniegtos piedāvājumus, savukārt Pieteikuma iesniedzējs Gunārs Cvetkovs mantisko labumu pieņēmis par konkursa lēmuma sagatavošanas darbībām.

Vērtējot 2014. gada 15. maija grozījumus, esot secināms: iespraudums „tai skaitā valsts vai pašvaldības kapitālsabiedrībā” tikai paskaidro, precizē formulējumu

„ikviena persona, kura pastāvīgi vai uz laiku izpilda valsts vai pašvaldības dienesta pienākumus”.

Neesot izšķirošas nozīmes tam, vai paši Pieteikumu iesniedzēji uzskatījuši (vai vismaz pieļāvuši iespēju), ka ir valsts amatpersonas apstrīdētās normas izpratnē. Izšķiroša nozīme esot tam, vai Pieteikumu iesniedzēji būtu varējuši ar šādu savu statusu rēķināties gadījumā, ja pirms tam būtu vērsušies pēc juridiska padoma. Turklāt sodīšanas paredzamības kritērijs esot izpildījies ne tikai tad, ja sodīšanas paredzamība bijusi pilnīgi droša vai ar ļoti augstu varbūtības pakāpi, bet arī tad, ja sodīšana bijusi saprātīgi paredzama.

Izlemjot jautājumu, kāda satura padoms (atzinums) būtu sniegts Pieteikumu iesniedzējiem, galvenā nozīme esot tam, kāda bijusi tiesu prakse strīdus jautājumā un kādas atziņas paustas krimināltiesību teorijā. Turklāt Pieteikumu iesniedzēji nedrīkstējuši paļauties uz acīmredzami virspusējiem vai nepilnīgiem viedokļiem, kā arī nedrīkstējuši ignorēt pretēju (viņiem nelabvēlīgu) viedokli. It īpaši tas attiecoties uz personām, kuras vispār ir apzinājušās, ka to plānotā rīcība ir sodāma, tikai nav precīzi zinājušas attiecīgās rīcības juridisko kvalifikāciju un iespējamo sodu par šo rīcību.

Lai gan sasaiste starp valsts amatpersonas jēdziena lietojumu Krimināllikumā un Interesu konflikta novēršanas likumā neesot absolūta, tā tomēr esot pietiekami skaidri izteikta, lai atzītu, ka sodīšanas iespējamība saskaņā ar Krimināllikuma 320. pantu bija saprātīgi paredzama. Turklāt vairākos likumos lietotais termins „valsts manta” noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas laikā esot aptvēris arī valsts kapitālsabiedrības mantu. Tieši tāda šā termina izpratne ietverta, piemēram, likumā „Par valsts un pašvaldību īpašuma objektu privatizāciju”, Interesu konflikta novēršanas likumā, Valsts kontroles likumā un likumā „Par valsts un pašvaldību finanšu līdzekļu un mantas izšķērdēšanas novēršanu”.

Attiecībā uz sodīšanas paredzamību Pieteikumu iesniedzēji neesot ņēmuši vērā vairākus kasācijas instances tiesas nolēmumus, kas taisīti pirms tam, kad viņi izdarījuši nodarījumu, par ko tika notiesāti. Tāpat Ģenerālprokuratūra norāda, ka Pieteikumu iesniedzēji pieteikumos citējuši atsevišķas Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūras tēzes, taču lietas apstākļi, kas novērtējami šajā gadījumā, neesot līdzvērtīgi tiem, kas vērtēti lietās, uz kurām Pieteikumu iesniedzēji atsaukušies.

8. Pieaicinātā persona – Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes profesore Dr. iur. Valentija Liholaja – norāda, ka krimināltiesībās tiek atzīta

tiesību normas gramatiskās interpretācijas prioritāte pār citām interpretācijas metodēm un tā ir arī izejas punkts likumdevēja gribas noskaidrošanai, jo tiesību normas adresātam ir pieejama vienīgi šī interpretācijas metode.

Neesot pamatots norādījums, ka tam, pēc kura Krimināllikuma panta personu var atzīt par vainīgu noziedzīga nodarījuma izdarīšanā, nevajagot būt tikpat skaidri paredzamam kā tam, vai konkrēta rīcība vispār ir krimināli sodāma, jo personai brīdī, kad tā veic noziedzīgu nodarījumu, esot jāzina tiesību norma, saskaņā ar kuru to var saukt pie kriminālatbildības. Turklāt esot jāņem vērā, ka apstrīdētā norma nevis satur kāda konkrēta noziedzīga nodarījuma sastāva pazīmes, kas kvalifikācijas procesā būtu salīdzināmas ar konkrētas situācijas pazīmēm, bet gan sniedz speciālā subjekta legāļdefinīciju, no kuras pareizas izpratnes ir atkarīga to noziedzīgo nodarījumu kvalifikācija, kuru izdarītājs ir šis speciālais subjekts.

Apstrīdētā norma saturot ekskluzīvu to funkciju uzskaitījumu, kuru konstatācijas gadījumā persona atzīstama par valsts amatpersonu krimināltiesiskā nozīmē. Apstrīdētajā normā ietvertā definīcija esot autonoma un izsmeļoša, tās satura noskaidrošanai neesot nepieciešams izmantot citus normatīvos aktus.

Lai gan starp apstrīdēto normu un Interesu konflikta novēršanas likumu pastāv zināma saikne, tas tomēr nenozīmējot, ka apstrīdētā norma un Interesu konflikta novēršanas likums aptver vienu un to pašu amatpersonu loku. Ne visas Interesu konflikta novēršanas likumā ietvertās valsts amatpersonas var būt arī Krimināllikuma XXIV nodaļā paredzēto noziedzīgo nodarījumu subjekts. Turklāt likuma analogija Latvijas krimināltiesībās esot aizliegta un līdz ar to esot izslēgta arī jebkuras krimināltiesību normas satura un izpratnes attīstīšana šīs normas piemērošanas ceļā. Neesot pieļaujams arī tas, ka formāli tiek piemērots nodarījuma laikā spēkā bijušais regulējums, tomēr tas ticis piemērots, ņemot vērā likuma garu, kāds tas kļuvis pēc vairākiem grozījumiem.

Dr. iur. Valentija Liholaja uzskata: likumdevējs apstrīdētās normas sākotnējās redakcijas saturā bez jebkādām atrunām vai piebildēm bija strikti norādījis, kādas personas ir atzīstamas par valsts amatpersonām un kādu funkciju pildīšana nosaka šo statusu.

Izvērtējot jautājumu par to, vai no Pieteikumu iesniedzēju skatpunkta apstrīdētā norma bija pietiekami skaidra, esot jāņem vērā arī tas, ka Pieteikumu iesniedzējiem apstrīdētā norma bija jāinterpretē kopsakarā ar vismaz sešiem 2006., 2007. un 2008. gadā spēkā bijušajiem normatīvajiem aktiem. Turklāt 2004. gada

tiesu prakses apkopojumā esot konstatēta atšķirīga valsts amatpersonas statusa novērtēšana, bet judikatūra šajā jautājumā sākusi veidoties tikai 2017. gadā.

Attiecībā uz 2014. gada 15. maija grozījumiem *Dr. iur.* Valentija Liholaja norāda: no likumdošanas materiāliem secināms, ka ar šiem grozījumiem apstrīdētā norma tika nevis precizēta, bet gan grozīta tādā veidā, ka radies gluži jauns tiesiskais stāvoklis. Par to liecinot arī tas, ka priekšlikums atzīt valsts un pašvaldību kapitālsabiedrībās strādājošās personas par valsts amatpersonām krimināltiesību izpratnē tika noraidīts – gan pieņemot Krimināllikumu, gan izdarot tajā grozījumus 2002. gada 25. aprīlī.

Apstrīdētajā normā ietvertā tiesiskā sastāva pazīme „izpilda valsts vai pašvaldības dienesta pienākumus” norādot uz to, ka par valsts amatpersonu var atzīt tikai tādu personu, kurai publiska persona deleģējusi kādu no tās kompetencē ietilpstošajiem pārvaldes uzdevumiem, ar šo deleģējumu vienlaikus piešķirot tiesības veikt kādu no apstrīdētajā normā norādītajām funkcijām – pieņemt lēmumus, kas ir saistoši citām personām, veikt uzraudzības, kontroles, izmeklēšanas vai sodīšanas funkcijas, rīkoties ar valsts vai pašvaldības mantu vai finanšu līdzekļiem.

Tas vien, ka kapitālsabiedrība ir publiskas personas kapitālsabiedrība, neliecinot par to, ka tās valdes loceklis ir valsts amatpersona apstrīdētās normas izpratnē. Arī tad, ja valsts vai pašvaldība ir pilnvarojusi kapitālsabiedrību pildīt noteiktu pārvaldes uzdevumu, esot jākonstatē, ka ar kapitālsabiedrības valdes locekli ir noslēgts pilnvarojuma līgums par valdes locekļa pienākumiem, kuros ietilpst tiesības veikt vienu vai vairākas apstrīdētajā normā paredzētās funkcijas.

9. Pieaicinātā persona – *Dr. iur.* Andrejs Judins – norāda, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 92. panta otrajam teikumam.

Speciālā subjekta definēšanai Krimināllikumā tiekot izmantoti dažādi juridiskie paņēmieni, kuru izvēli varot ietekmēt tādu citu normatīvo aktu esība, kuri raksturo speciālā subjekta pazīmes, nepieciešamība sašaurināt vai paplašināt kāda jēdziena tvērumu, konstruējamās tiesību normas novitāte, krimināltiesību tradīcija un citi apsvērumi.

Tas, ka Krimināllikuma sevišķās daļas pantā ir norādītas speciālo subjektu raksturojošās pazīmes, neizslēdzot arī citu normatīvo aktu izmantošanu, lai raksturotu un konstatētu speciālā subjekta esību. Tomēr Krimināllikumā formulētā valsts amatpersonas definīcija no teorijas viedokļa varot būt arī pietiekama valsts

amatpersonas tiesiskā statusa konstatēšanai, proti, varot tikt izmantota autonomi. Taču gan krimināltiesību doktrīnā, gan arī tiesu praksē, kvalificējot noziedzīgus nodarījumus kopsakarā ar speciālo subjektu – valsts amatpersonu –, vienmēr tiekot ņemta vērā gan Krimināllikumā nostiprinātā valsts amatpersonas definīcija, gan arī Interesu konflikta novēršanas likumā iekļautais valsts amatpersonu uzskaitījums. Šajos likumos ietvertās definīcijas neesot savstarpējā pretrunā, un speciālajā likumā – Interesu konflikta novēršanas likumā – iekļautais valsts amatpersonu uzskaitījums atklājot un palīdzot labāk saprast Krimināllikumā lietoto valsts amatpersonas jēdzienu, ciktāl tas nepieciešams Krimināllikuma mērķu sasniegšanai.

Valsts amatpersonas statusa konstatēšana katrā konkrētajā gadījumā prasot padziļinātu analīzi un izvērtējumu, vai konkrētas personas tiesiskais statuss, kompetence, pilnvaru apjoms atbilst apstrīdētajā normā paredzētajam. Šāda analīze un korektu secinājumu izdarīšana neesot iespējama, operējot tikai ar Krimināllikumā paredzēto. Veicot šādu analīzi, vajagot izmantot krimināltiesību teorijas atzinumus, judikatūru un arī citus normatīvos aktus. Minēto avotu izmantošana, interpretējot un piemērojot apstrīdēto normu, neradot jaunas tiesību normas, bet vien atklājot jau esošās tiesību normas saturu un radot priekšnosacījumus tās korektai piemērošanai.

Ar Krimināllikuma pieņemšanu neesot grozīts valsts un pašvaldību kapitālsabiedrību direktoru, pārvaldnieku, vēlāk – arī valžu un padomju locekļu krimināltiesiskais statuss. Minētās personas esot atzītas par valsts amatpersonām gan Latvijas Kriminālkodeksa 162. panta trešajā daļā, gan arī apstrīdētajā normā.

Dr. iur. Andrejs Judins norāda: arī pirms 2014. gada 15. maija grozījumiem gan krimināltiesību teorijā, gan Krimināllikuma piemērošanas praksē valsts un pašvaldību kapitālsabiedrību padomju un valžu locekļi tika uzskatīti par valsts amatpersonām apstrīdētās normas izpratnē, un tas pats attiecas uz jēdzienu „valsts vai pašvaldības manta un finanšu līdzekļi”, kas tika interpretēts plašāk nekā komercietībās un aptvēra arī valsts un pašvaldību kapitālsabiedrību mantu.

10. Pieaicinātā persona – Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes docents *Dr. iur.* Edvīns Danovskis – norāda, ka no valststiesību skatpunkta vārdkopa „valsts vai pašvaldības dienests” apzīmē nodarbinātību publiskas personas institūcijā, taču ne kapitālsabiedrībā. Publisku personu kapitālsabiedrības neietilpstot valsts pārvaldes institucionālajā sistēmā, līdz ar to normatīvajos aktos lietotie vārdi „valsts un pašvaldība” attiecoties tikai uz valsts un pašvaldību institūcijām.

Vārdkopa „valsts un pašvaldība” esot lietota vairāku likumu nosaukumos, un šie likumi regulējot arī publisku personu kapitālsabiedrības, diferencējot normas, kuras attiecas uz šīm kapitālsabiedrībām. Savukārt Interesu konflikta novēršanas likumā lietotais termins „publiskas personas institūcija” aptverot arī publiskas personas kapitālsabiedrības, taču šajā likumā ietvertais skaidrojums esot lietots tikai konkrētā likuma ietvaros kā juridiskās tehnikas risinājums.

Jēdziens „valsts amatpersona” Krimināllikumā un Interesu konflikta novēršanas likumā esot lietots atšķirīgā nozīmē un tikai attiecīgā likuma piemērošanas vajadzībām. Krimināllikumā šis jēdziens lietots, lai raksturotu noziedzīga nodarījuma speciālo subjektu, bet Interesu konflikta novēršanas likumā – lai noteiktu to subjektu loku, kuriem ir saistoši šajā likumā noteiktie pienākumi, ierobežojumi un aizliegumi. Līdz ar to šis jēdziens minētajos normatīvajos aktos esot lietots atšķirīgām vajadzībām un katrā no minētajiem likumiem tam esot atšķirīgs mērķis un saturs.

Dr. iur. Edvīns Danovskis norāda: apstrīdētās normas izpratnē obligāta valsts amatpersonas jēdziena pazīme ir esība „valsts varas pārstāvja” statusā vai „valsts vai pašvaldības dienesta pildīšana”, tātad nodarbinātības attiecības ar valsti, pašvaldību vai citu atvasinātu publisku personu. Savukārt Interesu konflikta novēršanas likumā ietvertais valsts amatpersonas jēdziens neietverot nodarbinātību publiskas personas institūcijā kā obligātu pazīmi.

Turklāt arī likumdošanas materiāli radot pārliecību, ka Saeima bija apzināti izvēlējusies neiekļaut apstrīdētajā normā publiskas personas kapitālsabiedrības. Likumdevēja gribas noskaidrošanā nozīme būtu piešķirama arī noraidītajiem priekšlikumiem.

11. Pieaicinātā persona – Baltijas Starptautiskās akadēmijas asociētais profesors *Dr. iur.* Dainis Mežulis – uzskata, ka apstrīdētā norma atbilst definējumu veidošanas prasībām krimināltiesībās un valsts amatpersonas jēdziens apstrīdētajā normā nav analogs valsts amatpersonas definējumam Interesu konflikta novēršanas likumā. Apstrīdētajā normā valsts amatpersonas definējums esot sašaurināts, tādēļ arī likumdevējs atteicies no dispozīcijas, kuras saturs būtu noskaidrojams, pamatojoties uz citiem normatīvajiem aktiem.

Apstrīdētajā normā esot iekļautas divas valsts amatpersonas pazīmes: statuss (valsts varas pārstāvis vai persona, kura pastāvīgi vai uz laiku izpilda valsts vai pašvaldības dienesta pienākumus) un tiesības (pieņemt lēmumus, kas saistoši citām

personām; veikt uzraudzības, kontroles, izmeklēšanas vai sodīšanas funkcijas; rīkoties ar valsts vai pašvaldības mantu vai finanšu līdzekļiem).

Attiecībā uz pirmo pazīmi apstrīdētajā normā dotas vispārīgas norādes, bet konkrētas valsts varas pārstāvju vai dienestā esošu amatu kategorijas neesot uzskaitītas, tā ka to noskaidrošanai vajagot izmantot citus tiesību avotus. Ņemot vērā to, ka noziedzīgi nodarījumi valsts institūciju dienestā parasti esot saistīti ar nonākšanu interešu konfliktā un ka ne judikatūrā, ne doktrīnā neesot rodama atziņa, ka kāda no Interešu konflikta novēršanas likumā minētajām valsts amatpersonām nebūtu pakļauta kriminālatbildībai par amatnoziegumu, pirmās pazīmes esība esot konstatējama atbilstoši Interešu konflikta novēršanas likumā paredzētajam valsts amatpersonu uzskaitījumam.

Savukārt par sašaurinātu valsts amatpersonas definējumu apstrīdētā norma esot uzskatāma otras pazīmes dēļ, proti, attiecībā uz nodarījuma izdarīšanas brīdi vajagot ne vien formāli konstatēt atbilstību Interešu konflikta novēršanas likumam, bet konstatēt arī to, ka persona minētajā brīdī saskaņā ar tiesību aktiem bija pilnvarota pieņemt apstrīdētajā normā paredzētos lēmumus, veikt noteiktas funkcijas vai rīkoties ar noteikto mantu.

Attiecībā uz 2014. gada 15. maija grozījumiem *Dr. iur.* Dainis Mežulis norāda, ka tos varot vērtēt tikai kontekstā ar Interešu konflikta novēršanas likumu. Ja jau pēc 2014. gada 15. maija grozījumu pieņemšanas Interešu konflikta novēršanas likumā noteiktais valsts amatpersonu loks netika mainīts, tad arī Krimināllikumā tas neesot mainījies.

12. Augstākā tiesa informē, ka līdz 2014. gada 13. jūnijam spēkā stājies galīgais nolēmums 43 lietās, kurās pie kriminālatbildības saukta valsts amatpersona.

Augstākā tiesa norāda uz nolēmumiem, kuros vērtēts apstrīdētajā normā ietvertais valsts amatpersonas jēdziens lietās, kurās galīgais nolēmums stājies spēkā līdz 2014. gada 13. jūnijam: Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2004. gada 10. februāra lēmums lietā Nr. SKK-55/2004, 2008. gada 22. janvāra lēmums lietā Nr. SKK-3/2008 un 2008. gada 29. decembra lēmums lietā Nr. SKK-699/2008. Savukārt sešās lietās galīgais nolēmums līdz 2014. gada 13. jūnijam nav stājies spēkā: Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2006. gada 17. marta lēmums lietā Nr. SKK-162/2006, 2011. gada 20. janvāra lēmums lietā Nr. SKK-2/2011, 2017. gada 14. decembra lēmums lietā Nr. SKK-558/2017, 2019. gada 18. aprīļa lēmums lietā Nr. SKK-5/2019, 2019. gada

25. aprīļa lēmums lietā Nr. SKK-33/2019 un 2019. gada 27. maija lēmums lietā Nr. SKK-80/2019.

Turklāt Augstākā tiesa vērš uzmanību uz to, ka apstrīdētajā normā sniegta valsts amatpersonas legāļdefinīcija, savukārt personas pie kriminālatbildības tiekot sauktas pēc Krimināllikuma normām, kuras satur dispozīciju un sankciju, – līdz ar to neesot izslēdzama iespējamība, ka valsts amatpersonas jēdziens izmantots arī citās krimināllietās.

Attiecībā uz kapitālsabiedrības amatpersonu kā speciālo subjektu Augstākā tiesa norāda, ka noderīgas varētu būt atziņas no Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2001. gada 14. augusta lēmuma lietā Nr. SKK-243/2001.

Secinājumu daļa

13. Institūcija, kas izdevusi apstrīdēto aktu, – Saeima – lūdz izbeigt tiesvedību lietā, pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 29. panta pirmās daļas 6. punktu. Pēc Saeimas ieskata, no pieteikumos paustā izrietot, ka Pieteikumu iesniedzēju iespējamo pamattiesību aizskārumu rada apstrīdētās normas interpretācija, līdz ar to, pēc Saeimas ieskata, Pieteikumu iesniedzēji apstrīdot Augstākās tiesas nolēmumā, ar kuru viņi atzīti par vainīgiem noziedzīga nodarījuma izdarīšanā, sniegtās apstrīdētās normas interpretācijas skaidrību un paredzamību, nevis pašas apstrīdētās normas skaidrību un paredzamību.

Pieteikumu iesniedzēji norāda, ka Saeimas lūgums izbeigt tiesvedību lietā neesot pamatots, jo tas, vai tiesas sniegtā interpretācija bija paredzama brīdī, kad Pieteikumu iesniedzēji veica darbības, par kurām tika saukti pie kriminālatbildības un sodīti, attiecoties tieši uz vērtējumu par apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 92. panta otrajam teikumam. Savukārt tiesībsargs vērš uzmanību uz to, ka iespējamā pamattiesību pārkāpuma rakstura dēļ esot nepieciešams apvienot pamattiesību aizskāruma izvērtēšanu ar lietas izskatīšanu pēc būtības.

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka procesuāla rakstura jautājumi par tiesvedības izbeigšanu parasti izskatāmi pirms tiesību normas satversmības izvērtēšanas, ciktāl nav nepieciešams izvērtēt atsevišķus lietas aspektus pēc būtības (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2018. gada 6. jūnija sprieduma lietā Nr. 2017-21-01 9. punktu*).

Saskaņā ar Satversmes 85. pantu un Satversmes tiesas likuma 1. un 16. pantu Satversmes tiesa tai noteiktās kompetences ietvaros izskata lietas par likumu un citu normatīvo aktu atbilstību Satversmei, kā arī citas ar šo likumu tās kompetencē

nodotās lietas. Satversmes tiesas uzdevums ir atbilstoši tās kompetencei nodrošināt tādas tiesību sistēmas pastāvēšanu, kurā pēc iespējas pilnīgāk un aptverošāk tiktu novērsts regulējums, kas neatbilst Satversmei vai citām augstāka juridiska spēka tiesību normām (aktiem) (*sk. Satversmes tiesas 2013. gada 5. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2012-20-03 5. punktu*).

Satversmes tiesa jau iepriekš ir atzinusi, ka tiesību normu piemērošanas, kā arī vispārējās jurisdikcijas tiesu nolēmumu tiesiskuma kontrole nav Satversmes tiesas kompetencē (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2017. gada 17. novembra lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2017-01-01 11. punktu*). Līdz ar to gadījumā, kad persona Satversmes tiesā apstrīd tiesvedības procesā piemērotā tiesiskā regulējuma atbilstību Satversmes 92. panta otrajam teikumam, uzskatot, ka tas ir neskaidrs un tā interpretācija nebija paredzama, ir būtiski nošķirt jautājumu par apstrīdētā tiesiskā regulējuma satversmību no jautājuma par to, vai apstrīdētais tiesiskais regulējums ir personai pareizi piemērots.

Šajā lietā Pieteikumu iesniedzēji lūguši atzīt apstrīdēto normu par neatbilstošu Satversmes 92. panta otrajam teikumam, kas citstarp izvirza prasības attiecībā uz tiesību normu skaidrību un paredzamību. Satversmes tiesa jau iepriekš lietā Nr. 2018-10-0103 atzinusi, ka norma ir atzīstama par neskaidru tad, ja ar interpretācijas palīdzību nav iespējams noskaidrot tās patieso jēgu. Tātad, lai noskaidrotu apstrīdētās normas patieso jēgu un līdz ar to izvērtētu šīs normas atbilstību Satversmes 92. panta otrajam teikumam, tiesvedību lietā nepieciešams turpināt.

Tādējādi Saeimas lūgums ir noraidāms, bet tiesvedība lietā turpināma.

14. Pieteikumu iesniedzēji atzīti par vainīgiem Krimināllikuma 320. panta trešajā daļā paredzētā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanā. Par šajā pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanu pie atbildības ir saucams speciālais subjekts – valsts amatpersona. Savukārt Krimināllikuma 316. panta pirmā daļa nosaka šā speciālā subjekta – valsts amatpersonas – legāļdefinīciju. Pieteikuma iesniedzēji lūdz atzīt Krimināllikuma 316. panta pirmo daļu redakcijā, kas bija spēkā no 2004. gada 2. janvāra līdz 2013. gada 31. martam, par neatbilstošu Satversmes 92. panta otrajam teikumam.

Satversmes 92. panta otrais teikums nosaka: „Ikviens uzskatāms par nevainīgu, iekams viņa vaina nav atzīta saskaņā ar likumu.” Satversmes tiesa jau ir atzinusi, ka šī Satversmes norma citstarp ietver principu, ka personu var atzīt par

vainīgu un sodīt tikai par tādu rīcību, kas ir atzīta par noziedzīgu saskaņā ar likumu. Līdz ar to brīdī, kad tiek veikts nodarījums, par kuru vēlāk iestājas kriminālatbildība, ir jābūt spēkā skaidrai un paredzamai tiesību normai, kura noteic, ka konkrētā personas rīcība – darbība vai bezdarbība – ir atzīstama par noziedzīgu. Tiesību normu skaidrība un paredzamība ir pamattiesību jautājums, un personas pamattiesību aizsardzība ir viens no demokrātiskas tiesiskas valsts nozīmīgākajiem pienākumiem. Demokrātiskā tiesiskā valstī nav pieļaujams tas, ka kriminālatbildību paredzošas normas personai nav skaidras un paredzamas. Ja likumdevējs pieļauj šādu Satversmes 92. panta otrajā teikumā ietvertā principa pārkāpumu, valstī var tikt grauta uzticība tiesiskumam, kā arī radīta nenoteiktība jomā, kurā īpaši svarīga ir tiesiskā stabilitāte.

Satversmes 92. panta otrais teikums konkretizējams kopsakarā ar Satversmes 90. pantu. Saskaņā ar Satversmes 90. pantu ikvienam ir tiesības zināt savas tiesības. Satversmes tiesa jau iepriekš ir atzinusi, ka Satversmes 92. panta otrajā teikumā lietotais jēdziens „likums” ietilpst Satversmes 90. pantā ietvertajā jēdzienā „tiesības”. Tādēļ atzīt kriminālatbildību noteicošās normas par likumu Satversmes 92. panta otrā teikuma izpratnē var tikai tad, ja tās atbilst tādiem pašiem tiesību normu kvalitātes kritērijiem, kādi ietverti Satversmes 90. pantā (*sk. Satversmes tiesas 2019. gada 21. februāra sprieduma lietā Nr. 2018-10-0103 13.2. punktu*). Savukārt tas, kāda skaidrības pakāpe tiesību normai jāsniedz gadījumā, kad personai tiek piemērots kriminālsods, galvenokārt izvērtējams, ņemot vērā Satversmes 92. panta otrajā teikumā paredzētās specifiskās prasības (*sk. Satversmes tiesas 2013. gada 28. marta sprieduma lietā Nr. 2012-15-01 15.4. punktu*).

Satversmes tiesa ir atzinusi: ja tiesību norma ļauj tās adresātam saprast un paredzēt viņam uzlikto pienākumu, bet tiesību normu piemērotājam – noskaidrot visus faktiskos un tiesiskos apstākļus, lai izvērtētu notikušo un lemtu par personas saukšanu pie kriminālatbildības, tad uzskatāms, ka šī norma ir pietiekami skaidra (*sk. Satversmes tiesas 2008. gada 16. decembra sprieduma lietā Nr. 2008-09-0106 8. punktu*). Kriminālatbildība ir smagākais iespējamais juridiskās atbildības veids, un tās sekas var būtiski ietekmēt personas dzīvi arī pēc kriminālsoda izciešanas. Tāpēc kriminālatbildību paredzošām normām jābūt saturiski noteiktākām nekā citu tiesību nozaru normām (*sk. Satversmes tiesas 2019. gada 21. februāra sprieduma lietā Nr. 2018-10-0103 13.2. punktu*). Taču pienākums pieņemt tādas normas, kuras ir pietiekami skaidras, nevar tikt pārspīlēts (*sk. Satversmes tiesas 2008. gada 16. decembra sprieduma lietā Nr. 2008-09-0106 7.2. punktu*).

Satversmes 92. panta otrais teikums aptver arī Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas (turpmāk – Konvencija) 7. panta pirmajā daļā noteiktās cilvēka pamattiesības, tādēļ tiesību normu atbilstība Satversmes 92. panta otrajam teikumam vērtējama, izmantojot arī Eiropas Cilvēktiesību tiesas sniegto Konvencijas 7. panta interpretāciju (sk. *Satversmes tiesas 2019. gada 21. februāra sprieduma lietā Nr. 2018-10-0103 13.2. punktu*). Eiropas Cilvēktiesību tiesa atzinusi, ka Konvencijas 7. pantā ietvertajai garantijai, kas ir tiesiskuma principa būtisks elements, ir nozīmīga vieta Konvencijas izveidotajā pamattiesību aizsardzības sistēmā. Šī garantija vispārīgi paredz principu, ka noziegumu definēt un par noziegumu paredzēt sodu var tikai ar likuma palīdzību. Konvencijas 7. pants jo īpaši aizliedz attiecināt spēkā esošu noziedzīga nodarījuma definīciju uz darbībām, kuras iepriekš nav uzskatītas par noziedzīgiem nodarījumiem. Šajā pantā ietverts arī princips, ka krimināltiesības nedrīkst paplašināši piemērot par sliktu apsūdzētajam, piemērojot analogiju (sk., *piemēram, Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2007. gada 12. jūlija sprieduma lietā „Jorgic v. Germany”, pieteikums Nr. 74613/01, 100. punktu un 2009. gada 25. jūnija sprieduma lietā „Liivik v. Estonia”, pieteikums Nr. 12157/05, 92. punktu*).

Atbilstoši Konvencijas 7. pantam noziegumam jābūt skaidri definētam likumā. Šī prasība ir izpildīta, ja indivīds no attiecīgās tiesību normas teksta un, ja nepieciešams, noskaidrojot to, kā šo normu ir interpretējušas tiesas, var uzzināt, par kādu rīcību vai bezdarbību iestāsies kriminālatbildība. Konvencijas 7. pantā lietotais termins „tiesību normas” atbilst terminam „likums”, kas lietots arī citos Konvencijas pantos. Tas ir jēdziens, kas aptver gan rakstītas, gan arī nerakstītas tiesību normas un izvirza kvalitātes prasības, it īpaši attiecībā uz tiesību normu pieejamību un paredzamību (sk., *piemēram, Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2013. gada 21. oktobra sprieduma lietā „Del Río Prada v. Spain”, pieteikums Nr. 42750/09, 91. punktu un 2007. gada 12. jūlija sprieduma lietā „Jorgic v. Germany”, pieteikums Nr. 74613/01, 100. punktu*).

Nepieciešamā tiesību normas paredzamības pakāpe ir atkarīga citstarp no attiecīgā normatīvā akta satura, nozares, kura tai jāregulē, kā arī tās subjektu daudzuma un statusa (sk., *piemēram, Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1996. gada 11. novembra sprieduma lietā „Cantoni v. France”, pieteikums Nr. 17862/91, 35. punktu un 2010. gada 17. maija sprieduma lietā „Kononov v. Latvia”, pieteikums Nr. 36376/04, 235. punktu*). Ja likumdevējs izvēlas veidot regulējumu, kas attiecas uz (personu vai lietu) kategorijām vai grupām, bieži vien pie definīcijas

robežām radīsies „pelēkās zonas”. Šādu šaubu esība pati par sevi nenozīmē to, ka attiecīgā norma neatbilstu Konvencijas 7. pantam (sk. *Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1996. gada 11. novembra sprieduma lietā „Cantoni v. France”, pieteikums Nr. 17862/91, 32. punktu*). Tomēr neskaidru nosacījumu vai kritēriju izmantošana var neatbilst Konvencijas 7. pantā noteiktajiem skaidrības un paredzamības kritērijiem (sal. sk. *Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2009. gada 25. jūnija sprieduma lietā „Liivik v. Estonia”, pieteikums Nr. 12157/05, 101. punktu*). Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir atzinusi arī to, ka Konvencijas dalībvalstīs krimināltiesību pakāpeniska attīstība ar judikatūras palīdzību ir dziļi iesakņojusies un nepieciešama tiesību tradīcijas daļa (sk. *Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2007. gada 12. jūlija sprieduma lietā „Jorgic v. Germany”, pieteikums Nr. 74613/01, 101. punktu*).

Demokrātiskā tiesiskā valstī nepieciešama tāda tiesību sistēma, kas personai dod iespēju noskaidrot, kāda veida uzvedību likums prasa, tostarp krimināltiesību normās jābūt skaidri un paredzami noteiktam, kāda veida darbība vai bezdarbība ir atzīstama par krimināli sodāmu un kāds sods par to piemērojams. Līdz ar to Satversmes 92. panta otrais teikums ietver prasību, ka likumdevējam krimināltiesību normas ir jāformulē tā, lai personai tiktu nodrošinātas garantijas pret patvaļīgu apsūdzību izvirzīšanu, notiesāšanu un sodīšanu.

15. Pieteikumu iesniedzēji uzskata, ka apstrīdētā norma neatbilst Satversmes 92. panta otrajam teikumam, jo neesot bijis iespējams paredzēt, ka apstrīdētās normas tvērumā ietilpst arī tādi amati kā valsts kapitālsabiedrības valdes loceklis un valsts kapitālsabiedrības ražošanas tehniskais direktors, un līdz ar to Pieteikumu iesniedzēji neesot varējuši paredzēt, ka tiks atzīti par valsts amatpersonām apstrīdētās normas izpratnē.

Lai izvērtētu, vai apstrīdētā norma atbilst Satversmes 92. panta otrajam teikumam, kas paredz, ka ikviens uzskatāms par nevainīgu, iekams viņa vaina nav atzīta saskaņā ar likumu, jānoskaidro, pirmkārt, vai apstrīdētā norma ir pieņemta un izsludināta normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā un, otrkārt, vai tā ir pieejama, kā arī pietiekami skaidra un paredzama, lai varētu būt par pamatu personas saukšanai pie kriminālatbildības (sk. *Satversmes tiesas 2019. gada 21. februāra sprieduma lietā Nr. 2018-10-0103 13.2. punktu*).

Izskatāmajā lietā Satversmes tiesa savas kompetences ietvaros nevērtē apstrīdētās normas piemērošanu Pieteikumu iesniedzējiem konkrētās krimināllietas

ietvaros, bet vērtē apstrīdētās normas satversmību, proti, atbilstību Satversmes 92. panta otrajam teikumam.

16. Krimināllikuma 316. pants ietvēra valsts amatpersonas legāldefinīciju jau kopš Krimināllikuma spēkā stāšanās 1999. gada 1. aprīlī. Krimināllikuma projekts tika izskatīts Saeimā trijos lasījumos un pieņemts trešajā lasījumā 1998. gada 18. maijā. Likums tika nodots otrreizējai caurlūkošanai un pēc otrreizējās caurlūkošanas pieņemts Saeimā 1998. gada 17. jūnijā, bet izsludināts oficiālajā izdevumā „Latvijas Vēstnesis” 1998. gada 8. jūlijā.

Ar 2003. gada 11. decembra grozījumiem, kas stājās spēkā 2004. gada 2. janvārī, Krimināllikuma 316. panta pirmajā daļā tika izdarīts redakcionāls grozījums, precizējot vārdu „finanšu”.

Gan Saeima, gan Pieteikumu iesniedzēji norāda, ka viņu rīcībā nav informācijas, kas dotu pamatu šaubām par to, ka apstrīdētā norma ir pieņemta vai izsludināta normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā. Arī Satversmes tiesai nerodas šaubas par to, ka apstrīdētā norma ir pieņemta un izsludināta Satversmē un Saeimas kārtības rullī noteiktajā kārtībā.

Līdz ar to apstrīdētā norma ir pieņemta un izsludināta normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā.

17. Likuma izsludināšana ir nepieciešama, lai ikviens varētu zināt savas tiesības, un tā ir arī likuma spēkā esības priekšnoteikums. Satversmes tiesa jau atzinusi, ka valstij ir pienākums radīt mehānismu, kas nodrošina personu informētību par tiesisko regulējumu un tā saturu. Savukārt personai ir subjektīvās publiskās tiesības tikt pienācīgi informētai par tās tiesībām un arī pienākumiem (*sk. Satversmes tiesas 2019. gada 21. februāra sprieduma lietā Nr. 2018-10-0103 13.1. punktu*).

Lietas dalībnieki nav izteikuši iebildumus sakarā ar to, ka apstrīdētā norma Pieteikumu iesniedzējiem nebūtu bijusi pieejama. Arī Satversmes tiesa secina, ka nav konstatējami tādi apstākļi, kas ļautu apšaubīt to, ka apstrīdētā norma bija pieejama, jo tā ir izsludināta oficiālajā izdevumā normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā.

Līdz ar to apstrīdētā norma ir publiski pieejama ikvienam, citstarp arī Pieteikumu iesniedzējiem.

18. Satversmes tiesa ir atzinusi, ka likumi pēc savas juridiskās dabas ir abstrakti uzvedības priekšraksti (sk. *Satversmes tiesas 2019. gada 21. februāra sprieduma lietā Nr. 2018-10-0103 18.1. punktu*). Norma ir atzīstama par neskaidru tad, ja ar interpretācijas palīdzību nav iespējams noskaidrot tās patieso jēgu (sk. *Satversmes tiesas 2019. gada 21. februāra sprieduma lietā Nr. 2018-10-0103 13.1. punktu*).

Pēc Pieteikumu iesniedzēju ieskata, vērtējot apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 92. panta otrajam teikumam, galvenā nozīme esot piešķirama tiesību normas tekstam un tā gramatiskajai interpretācijai. Pieaicinātā persona *Dr. iur.* Valentija Liholaja norāda, ka krimināltiesībās tiek atzīta tiesību normas gramatiskās interpretācijas prioritāte pār citām interpretācijas metodēm.

Valoda ir elastīga, vārdiem dažkārt ir daudzas nozīmes. Šīs daudzveidības ietvaros atrast konkrētajā gadījumā īsto apzīmējumu iespējams tikai ņemot vērā aplūkojamās problēmas, kontekstuālās vai blakusfaktoru sakarības (sk.: *Meļķis E. Tiesību normu iztulkošana. Rīga, Latvijas Universitāte, 1999, 21. lpp.*). Lai cik precīzi un skaidri būtu formulētas tiesību normas, to saturs vienmēr būs noskaidrojams interpretācijas ceļā (sk. *Satversmes tiesas 2019. gada 21. februāra sprieduma lietā Nr. 2018-10-0103 18.1. punktu*). Satversmes tiesa jau vairākkārt norādījusi, ka gramatiskā interpretācijas metode ir tikai pirmā no interpretācijas metodēm un nav pareizi vadīties vienīgi pēc tiesību normas vārdiskās jēgas (sk. *Satversmes tiesas 2013. gada 7. novembra sprieduma lietā Nr. 2012-24-03 16.2.1. punktu*). Arī krimināltiesību normu saturiskā tvēruma noskaidrošanā ir jāizmanto visas interpretācijas metodes.

19. Izskatāmajā lietā Satversmes tiesai visupirms jānoskaidro apstrīdētās Krimināllikuma 316. panta pirmās daļas redakcijā, kas bija spēkā no 2004. gada 2. janvāra līdz 2013. gada 31. martam, saturs un patiesā jēga.

Krimināllikuma 316. panta pirmajā daļā ietvertas speciālā subjekta – valsts amatpersonas – pazīmes. Noziedzīga nodarījuma speciālais subjekts ir fiziskā persona, kurai piemīt ne vien nodarījuma subjekta pamatpazīmes – pieskaitāmība un vecums, no kura iestājas kriminālatbildība –, bet arī citas personai raksturīgas īpašības, kas ir konkrētā noziedzīgā nodarījuma sastāva subjekta obligātas pazīmes (sk.: *Krastiņš U. Noziedzīga nodarījuma sastāvs un nodarījuma kvalifikācija: teorētiskie aspekti. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2014, 125. lpp.*). Krimināllikuma

316. panta pirmajā daļā nav ietverts valsts amatpersonu amatu uzskaitījums, bet gan pazīmju kopums, kas raksturo šo speciālo subjektu.

Satversmes tiesa jau iepriekš ir atzinusi, ka no Satversmes 92. panta otrajā teikumā ietvertajām tiesību normu kvalitātes prasībām neizriet tas, ka ikvienai tiesību normai vajadzētu būt formulētai kā absolūti precīzai instrukcijai (*sk. Satversmes tiesas 2019. gada 21. februāra sprieduma lietā Nr. 2018-10-0103 18.1. punktu*). Ņemot vērā tiesisko attiecību mainību vai konkrētās lietas īpašos apstākļus, pārāk kazuistisks tiesiskais regulējums var nebūt taisnīgs. Šāda situācija kļūtu vēl jo vairāk iespējama, ja likumdevējs tā vietā, lai noteiktu būtiskākos, ilgākam laika posmam piemērojamus noteikumus, sīki aprakstītu katras normas tiesisko sastāvu (*sk. Satversmes tiesas 2012. gada 19. decembra lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2012-03-01 18.1. punktu*). Nosakot, kāda darbība ir atzīstama par noziedzīgu nodarījumu, likumdevējs ir tiesīgs veidot normas ar dažādu saturiskās noteiktības pakāpi un izmantot jēdzienus, kuriem nepieciešams tiesas sniegts skaidrojums, tomēr šādām tiesību normām jābūt skaidrām un paredzamām. Vienlaikus šī normas skaidrība un paredzamība nevar tikt pārspīlēta.

Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir norādījusi: lai cik precīzi un skaidri būtu formulētas tiesību normas, to saturs, arī krimināltiesībās, vienmēr būs noskaidrojams interpretācijas ceļā. Vienmēr būs nepieciešams skaidrot šaubīgus jautājumus un pielāgot tiesību normas mainīgiem apstākļiem. Kaut gan noteiktība ir ļoti vēlama, tā var novest pie pārmērīgas neelasības, bet tiesībām ir jāspēj tikt līdzī mainīgajiem apstākļiem. Līdz ar to likumi neizbēgami tiek formulēti, izmantojot vārdus, kuriem iespējamas vairākas nozīmes un kuru interpretācija un piemērošana ir prakses jautājums (*sk., piemēram, Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2009. gada 25. jūnija sprieduma lietā „Liivik v. Estonia”, pieteikums Nr. 12157/05, 94. punktu*).

Viena no tiesiskā regulējuma izstrādes tehnikām ir vispārīgu apzīmējumu izmantošana izsmeļoša uzskaitījuma vietā (*sk., piemēram, Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2018. gada 28. augusta sprieduma lietā „Seychell v. Malta”, pieteikums Nr. 43328/14, 43. punktu*). Ja tiesību normas tiesiskais sastāvs ir formulēts, izmantojot vispārīgus apzīmējumus, ir iespējamas arī tādas faktiskās situācijas, kad nav acīmredzami skaidrs, vai tās ietilpst vai neietilpst attiecīgās tiesību normas tvērumā. Tomēr šaubas par tiesību normas tvērumu attiecībā uz šādām faktiskajām situācijām pašas par sevi nav iemesls tiesību normas atzīšanai par neskaidru vai neparedzamu, ja vien tā ir pietiekami skaidra vairumā gadījumu (*sk. Eiropas*

Cilvēktiesību tiesas 1996. gada 11. novembra sprieduma lietā „Cantoni v. France”, pieteikums Nr. 17862/91, 32. punktu).

Apstrīdētajā normā nav ietverts valsts amatpersonu amatu uzskaitījums, tomēr tajā ir ietverts valsts amatpersonas pazīmju kopums – personu kategorijas (valsts varas pārstāvis vai persona, kura pastāvīgi vai uz laiku izpilda valsts vai pašvaldības dienesta pienākumus) – un tiesības (pieņemt lēmumus, kas saistoši citām personām; veikt uzraudzības, kontroles, izmeklēšanas vai sodīšanas funkcijas; rīkoties ar valsts vai pašvaldības mantu vai finanšu līdzekļiem).

Nepieciešamība noskaidrot apstrīdētajā normā noteikto valsts amatpersonu pazīmju saturu pati par sevi nav pamats tiesību normas atzīšanai par neskaidru vai neparedzamu.

20. Tiesību normu interpretācija nozīmē tiesību normas satura izzināšanu, visupirms noskaidrojot tajā lietoto vārdu nozīmi (*sk. Satversmes tiesas 2011. gada 11. janvāra sprieduma lietā Nr. 2010-40-03 9. punktu*).

Apstrīdētā norma paredz, ka „par valsts amatpersonām uzskatāmi valsts varas pārstāvji, kā arī ikviena persona, kura pastāvīgi vai uz laiku izpilda valsts vai pašvaldības dienesta pienākumus un kurai ir tiesības pieņemt lēmumus, kas saistoši citām personām, vai kurai ir tiesības veikt uzraudzības, kontroles, izziņas vai sodīšanas funkcijas vai rīkoties ar valsts vai pašvaldības mantu vai finanšu līdzekļiem”.

No apstrīdētās normas teksta izriet, ka par valsts amatpersonām uzskatāmi:

- 1) valsts varas pārstāvji;
- 2) citas personas, kuras nav valsts varas pārstāvji, taču pastāvīgi vai uz laiku izpilda valsts vai pašvaldības dienesta pienākumus un ir tiesīgas:
 - a) pieņemt lēmumus, kas ir saistoši citām personām,
 - b) veikt uzraudzības, kontroles, izziņas vai sodīšanas funkcijas vai
 - c) rīkoties ar valsts vai pašvaldības mantu vai finanšu līdzekļiem (*sal. sk. arī:*

Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināllikuma zinātniski – praktiskais komentārs. 3. Sevišķā daļa. Rīga: firma „AFS”, 2007, 412.–413. lpp.).

Krimināllikuma 316. panta izpratnē obligāta valsts amatpersonas pazīme ir esība „valsts varas pārstāvja” statusā vai „valsts vai pašvaldības dienesta pienākumu pildīšana”. Turklāt apstrīdētās normas formulējumā lietotais saiklis „un” ļauj secināt, ka pazīme „valsts vai pašvaldības dienesta pienākumu pildīšana” ir kumulatīva ar šajā pašā normā ietvertajām pazīmēm – tiesībām pieņemt lēmumus,

kas ir saistoši citām personām, tiesībām veikt uzraudzības, kontroles, izziņas vai sodīšanas funkcijas, tiesībām rīkoties ar valsts vai pašvaldības mantu vai finanšu līdzekļiem.

Līdz ar to no apstrīdētās normas gramatiskās interpretācijas izriet, ka tās subjekti ir divas personu kategorijas, pirmkārt, valsts varas pārstāvji, otrkārt, personas, kuras pilda valsts vai pašvaldības dienesta pienākumus un, tos pildot, ir tiesīgas: a) pieņemt lēmumus, kas ir saistoši citām personām; b) veikt uzraudzības, kontroles, izziņas vai sodīšanas funkcijas vai c) rīkoties ar valsts vai pašvaldības mantu vai finanšu līdzekļiem. Šādā veidā apstrīdētajā normā definējot ietverto personu kategorijas, likumdevējs nav pārkāpis Satversmes 92. panta otrajā teikumā noteiktās tiesību normas skaidrības un paredzamības prasības. Savukārt to, kā apstrīdētā norma piemērota Pieteikumu iesniedzējiem konkrētās krimināllietas ietvaros, Satversmes tiesa savas kompetences ietvaros nevērtē.

Attiecībā uz apstrīdētajā normā ietverto kategoriju personām, kuras pastāvīgi vai uz laiku izpilda valsts vai pašvaldības dienesta pienākumus un ir tiesīgas veikt noteiktas funkcijas, būtu jāapsver laika perioda un regulējamo attiecību objektīvās atšķirības brīdī, kad apstrīdētā norma tika pieņemta, un brīdī, kad tā tiek interpretēta piemērošanai konkrētam gadījumam. Ne Krimināllikuma pieņemšanas laikā, ne laikā, kad Pieteikumu iesniedzēji veica darbības, par kurām tika saukti pie kriminālatbildības un sodīti, valstī nepastāvēja visaptverošs valsts dienests un nebija spēkā neviens tāds normatīvais akts, kas definētu valsts vai pašvaldības dienesta jēdzienu, kā arī to, kādu dienesta pienākumu veikšana šo dienestu raksturo. Tomēr jēdziens „valsts dienests” var tikt saprasts ne tikai tā institucionālajā, bet arī funkcionālajā nozīmē un tas vien, ka valstī nav vienota valsts un pašvaldības dienesta, pats par sevi nav pamats apstrīdētās normas atzīšanai par neskaidru vai neparedzamu.

21. Pēc Pieteikumu iesniedzēju ieskata, viņiem, lai nonāktu pie apstrīdētās normas sistēmiskās interpretācijas rezultāta, apstrīdēto normu būtu vajadzējis interpretēt kopsakarā ar vairāk nekā 10 likumiem un tas norādot uz šādas interpretācijas nepietiekamu skaidrību un paredzamību.

Tas, ka krimināltiesību normu satura noskaidrošanai nepieciešams izmantot arī kādu citu likumu, pats par sevi nav pretrunā ar prasību pēc krimināltiesību normu skaidrības un paredzamības. Lai noskaidrotu, vai personas ieņemtais amats atbilst definētajām speciālā subjekta pazīmēm, nav nepieciešams izvērtēt pilnīgi visus

normatīvos aktus, kuros tas pieminēts, bet gan tikai tos, kuri palīdz atklāt normas saturu.

21.1. Krimināllikuma XXIV nodaļā paredzēta kriminālatbildība par noziedzīgiem nodarījumiem valsts institūciju dienestā. Šajā nodaļā iekļauta arī apstrīdētā norma un norma, saskaņā ar kuru Pieteikumu iesniedzēji saukti pie kriminālatbildības un sodīti. Krimināllikuma XXIV nodaļas mērķis ir aizsargāt valsts un pašvaldības institūciju, valsts dienesta normālu darbību.

21.2. Satversmes tiesa jau ir vērtējusi, kādas personas krimināltiesībās tiek uzskatītas par valsts amatpersonām. Satversmes tiesa to vērtēja saistībā ar tiesību normu, kas noteica kriminālatbildību par neslavas celšanu varas pārstāvim vai citai valsts amatpersonai vai to goda aizskaršanu sakarā ar šīm personām uzlikto pienākumu pildīšanu, un secināja, ka Krimināllikumā valsts amatpersonas jēdziens ir noteikts vispārīgi, savukārt Interesu konflikta novēršanas likumā ir gan ietverts vispārīgais šā jēdziena definējums, gan arī konkretizēts attiecīgo amatpersonu loks. Satversmes tiesa norādīja: kaut arī Interesu konflikta novēršanas likuma mērķis ir vērsts uz pienākumu un atbildības apjomu, kas valsts amatpersonai, neapšaubāmi, ir lielāks nekā ikvienai citai personai, tomēr minētās personas pēc būtības atbilst Krimināllikuma 316. pantā ietvertajam valsts amatpersonas jēdzienam (*sk. Satversmes tiesas 2003. gada 29. oktobra sprieduma lietā Nr. 2003-05-01 35. punktu*).

Satversmes tiesas likuma 29. panta 2.¹ daļa un 32. panta otrā daļa paredz, ka Satversmes tiesas nolēmumos sniegtā tiesību normas interpretācija ir obligāta visām valsts un pašvaldību institūcijām (arī tiesām) un amatpersonām, kā arī fiziskajām un juridiskajām personām. Līdz ar to minētais Satversmes tiesas spriedums, noskaidrojot apstrīdētās normas saturu, bija jāņem vērā ikvienam, citstarp arī Pieteikumu iesniedzējiem.

Lai gan Interesu konflikta novēršanas likumā minētās personas pēc būtības atbilst Krimināllikuma 316. pantā ietvertajam valsts amatpersonas jēdzienam, tomēr no apstrīdētās normas interpretācijas neizriet, ka abos šajos likumos viens un tas pats termins būtu interpretējams identiski. Kā norāda *Dr. iur.* Andrejs Judins: Krimināllikuma 316. panta pirmā daļa nekad nav uzskatīta par blanketu tiesību normu, kuras interpretācija un piemērošana būtu atkarīga no tā, kas ir definēts citā normatīvajā aktā. Arī *Dr. iur.* Valentija Liholaja norādījusi, ka apstrīdētā norma var tikt piemērota patstāvīgi.

Likumdevējs ir izvēlējis apstrīdētajā normā ietvert patstāvīgu legāldefinīciju. Tomēr, noskaidrojot tajā ietverto valsts amatpersonas pazīmju saturu, ir jāņem vērā arī citi normatīvie akti, savukārt attiecīgās amatpersonas amata pienākumi, kas ietverti nolikumos, statūtos, darba līgumos un amata aprakstos, palīdz atklāt konkrētā amata funkcijas un tā pildītāja tiesības.

21.3. Interesu konflikta novēršanas likuma mērķis ir nodrošināt valsts amatpersonu darbību sabiedrības interesēs, novēršot jebkuras valsts amatpersonas, tās radnieku vai darījumu partneru personiskās vai mantiskās ieinteresētības ietekmi uz valsts amatpersonas darbību, veicināt valsts amatpersonu darbības atklātumu un atbildību sabiedrības priekšā, kā arī sabiedrības uzticēšanos valsts amatpersonu darbībai.

Interesu konflikta novēršanas likuma 4. pantā ir noteikts valsts amatpersonu loks – panta pirmā daļa ietver valsts amatpersonu amatu uzskaitījumu, savukārt otrā daļa – valsts amatpersonas amata pazīmes atbilstoši veicamajām funkcijām. Laikā, kad Pieteikumu iesniedzēji veica darbības, par kurām tika saukti pie kriminālatbildības un sodīti, minētā panta pirmās daļas 19. punkts noteica, ka valsts vai pašvaldības kapitālsabiedrības padomes vai valdes loceklis ir valsts amatpersona, savukārt saskaņā ar minētā panta otro daļu par valsts amatpersonām bija uzskatāmas arī personas, kurām, pildot amata pienākumus valsts vai pašvaldības institūcijās, saskaņā ar normatīvajiem aktiem ir tiesības izdot administratīvos aktus, kā arī veikt uzraudzības, kontroles, izziņas vai sodīšanas funkcijas attiecībā uz personām, kas neatrodas to tiešā vai netiešā pakļautībā, vai tiesības rīkoties ar valsts vai pašvaldības mantu, tai skaitā finanšu līdzekļiem. Atbilstoši Interesu konflikta novēršanas likuma 18. panta otrajai daļai, kas bija spēkā laikā, kad Pieteikumu iesniedzēji veica darbības, par kurām tika saukti pie kriminālatbildības un sodīti, rīcība ar publiskas personas institūcijas mantu, tai skaitā finanšu līdzekļiem, šā likuma izpratnē bija pilnvarotas valsts amatpersonas lēmuma sagatavošana vai pieņemšana par publiskas personas institūcijas mantas iegūšanu vai nodošanu īpašumā vai lietošanā vai atsavināšanu citām personām, kā arī par publiskas personas institūcijas finanšu līdzekļu pārdali.

21.4. Pieteikuma iesniedzējs Gunārs Cvetkovs norādījis, ka nekad neesot bijis valsts amatpersona Interesu konflikta novēršanas likuma izpratnē, to apliecinot arī Valsts ieņēmumu dienesta vēstule (*sk. lietas materiālu 5. sēj. 142.–143. lp.*), un nekad neesot iesniedzis valsts amatpersonas deklarāciju.

Satversmes tiesa jau norādīja, ka apstrīdētajā normā ir ietverta patstāvīga legāļdefinīcija, un Satversmes tiesa piekrīt *Dr. iur.* Edvīna Danovska norādei, ka Krimināllikumā valsts amatpersonas jēdziens lietots, lai definētu noziedzīgā nodarījuma speciālo subjektu, savukārt Interesu konflikta novēršanas likumā – lai noteiktu to subjektu loku, kuriem ir saistoši šajā likumā noteiktie pienākumi, ierobežojumi un aizliegumi. Šie jēdzieni minētajos normatīvajos aktos lietoti atšķirīgām vajadzībām, un tiem ir atšķirīgs mērķis.

Līdz ar to persona varēja paredzēt, ka apstrīdētā norma var tikt piemērota, balstoties tajās pazīmēs, kuras ir autonomi interpretējamās.

21.5. Papildus norādāms, ka valsts kapitālsabiedrību darbību regulē citstarp arī Publiskas personas finanšu līdzekļu un mantas izšķērdēšanas novēršanas likums. Tā 1. pants redakcijā, kas bija spēkā laikā, kad Pieteikumu iesniedzēji veica darbības, par kurām tika notiesāti, paredzēja, ka šā likuma mērķis ir panākt, lai valsts un pašvaldību finanšu līdzekļi un manta tiktu izmantota likumīgi un atbilstoši iedzīvotāju interesēm, novērst to izšķērdēšanu un nelietderīgu izmantošanu, kā arī ierobežot valsts amatpersonu korupciju. Likuma 3. pants citstarp noteica arī pienākumu valsts un pašvaldību kapitālsabiedrībām rīkoties ar finanšu līdzekļiem un mantu lietderīgi, tas ir: 1) rīcībai jābūt tādai, lai mērķi sasniegtu ar mazāko finanšu līdzekļu un mantas izlietojumu; 2) manta atsavināma un nododama īpašumā vai lietošanā citai personai par iespējami augstāku cenu; 3) manta iegūstama īpašumā vai lietošanā par iespējami zemāku cenu.

Publiskas personas finanšu līdzekļu un mantas izšķērdēšanas novēršanas likuma mērķa tvērumā ietilpst arī lietderīga un sabiedrības interesēm atbilstoša valsts un pašvaldību kapitālsabiedrību finanšu līdzekļu izlietošana. Nav pamata uzskatīt, ka valsts un pašvaldību kapitālsabiedrību darbība būtu kaut kādā ziņā nošķirama no sabiedrības intereses par finanšu līdzekļu likumīgu un lietderīgu izlietošanu. Turklāt tas atbilst arī Krimināllikuma XXIV nodaļas mērķim aizsargāt valsts un pašvaldības institūciju normālu darbību.

21.6. Pēc Pieteikumu iesniedzēju ieskata, apstrīdētās normas saturu neesot bijis iespējams izsecināt no tiesu prakses un tiesību doktrīnas.

Satversmes tiesa iepriekš ir atzinusi, ka saskaņā ar Satversmes 92. panta otro teikumu tam, vai iepriekš jau ir izveidojusies judikatūra vai tiesu prakse par konkrētas tiesību normas interpretāciju, nevar būt izšķirošas nozīmes, izvērtējot šīs tiesību normas skaidrību un paredzamību, ja vien tās saturu iespējams noskaidrot ar

tiesību normu interpretācijas metodēm (sk. *Satversmes tiesas 2019. gada 21. februāra sprieduma lietā Nr. 2018-10-0103 21. punktu*).

Arī Konvencijas 7. pantu nevar interpretēt tādējādi, ka tas aizliegtu kriminālatbildību paredzošas normas skaidrot pakāpeniski, izmantojot tiesu sniegto interpretāciju atsevišķās lietās, ja vien šāda attīstība ir saskanīga ar attiecīgā nozieguma būtību un ir bijusi saprātīgi paredzama (sk. *Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2007. gada 12. jūlija sprieduma lietā „Jorgic v. Germany”, pieteikums Nr. 74613/01, 101. punktu un 2018. gada 28. augusta sprieduma lietā „Seychell v. Malta”, pieteikums Nr. 43328/14, 44. punktu*). Arī tad, ja tiesību norma tiek interpretēta pirmo reizi, tās interpretācija ir atzīstama par paredzamu, ja tā ir saprātīga un atbilstoša pārkāpuma raksturam (sk., *piemēram, Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2007. gada 12. jūlija sprieduma lietā „Jorgic v. Germany”, pieteikums Nr. 74613/01, 109. punktu*).

Satversmes tiesa norāda, ka laika periodā, kad Pieteikumu iesniedzēji veica darbības, par kurām tika saukti pie kriminālatbildības un sodīti, bija pieņemti vairāki tiesu nolēmumi, kuros tiesas interpretējušas apstrīdēto normu, piemērojušas to personām, kuras konkrēto lietu apstākļos pildīja apstrīdētajā normā noteiktās funkcijas, un atzinušas apsūdzētos par speciālajiem subjektiem saskaņā ar apstrīdēto normu. Tiesas, vērtējot, vai apsūdzētā persona ir atzīstama par speciālo subjektu, analizējušas tās amata pienākumus un tiesības, kas izriet no personas amata apraksta, amata instrukcijas, nolikumiem u. tml. (sk., *piemēram, Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2004. gada 10. februāra lēmumu lietā Nr. SKK-55/2004 un 2008. gada 29. decembra lēmumu lietā Nr. SKK-699/2008*). Līdz ar to Pieteikumu iesniedzējiem bija pieejami tādi tiesu nolēmumi, kuros, piemērojot apstrīdēto normu un speciālā subjekta – valsts amatpersona – statusu, tika vērtēti personas amata pienākumi un tiesības.

Ar Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2008. gada 29. decembra lēmumu lietā Nr. SKK-699 par pareizu tika atzīta valsts amatpersonas – Rīgas domes Kurzemes rajona pašvaldības uzņēmuma „Kurzemes nami” apsaimniekošanas nodaļas vadītājas – izdarīta noziedzīga nodarījuma kvalifikācija pēc Krimināllikuma 318. panta otrās daļas. Tādējādi Pieteikumu iesniedzējiem bija pieejams arī tāds tiesas nolēmums, kurā par Krimināllikuma speciālo subjektu atzīta persona, kas pilda amata pienākumus pašvaldības kapitālsabiedrībā.

Laikā, kad Pieteikumu iesniedzēji veica darbības, par kurām tika saukti pie kriminālatbildības un sodīti, *Dr. iur.* Valentija Liholaja paudusi viedokli, ka

legāldefinīcijas esot maksimāli jāsaskaņo un valsts amatpersonas jēdziena izpratnei Krimināllikumā un Interesu konflikta novēršanas likumā nevajadzētu būt atšķirīgai, kaut arī atšķirīgs esot attiecīgo tiesību aktu mērķis (*sk.: Liholaja V. Noziedzīgi nodarījumi valsts institūciju dienestā: likums un prakse, 2007, 11. lp.*). Savukārt Krimināllikuma komentāros citēts atbilstošā redakcijā Interesu konflikta novēršanas likuma 4. pants (*sk., piemēram: Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināllikuma zinātniski – praktiskais komentārs. 3. Sevišķā daļa. Rīga: firma „AFS”, 2003, 391.–393. lpp.*). 2004. gada tiesu prakses apkopojumā norādīts, ka, norobežojot noziedzīgo nodarījumu subjektus Krimināllikuma 196. un 316. panta izpratnē, ir jāņem vērā Krimināllikumā sniegtais atbilstošais speciālo subjektu definējums, kā arī citi normatīvie akti, piemēram, Interesu konflikta novēršanas likums, un ka, kvalificējot noziedzīgo nodarījumu, ir jānoskaidro arī apdraudējuma objekts, kas Krimināllikuma XXIV un XIX nodaļā ir atšķirīgs (*sk. 2004. gada tiesu prakses apkopojuma 8. lp.*).

Līdz ar to persona, izvērtējot tiesu judikatūru un tiesību doktrīnu, varēja paredzēt, ka apstrīdētā norma var tikt piemērota, balstoties tajās pazīmēs, kuras ir autonomi interpretējamās un var tikt piemērotas, vērtējot konkrētos personas amata pienākumus un tiesības, citstarp arī tad, ja persona pilda amata pienākumus valsts vai pašvaldības kapitālsabiedrībā.

22. Katrs likums un tiesību norma ir pieņemta konkrētos vēsturiskos apstākļos, kuros meklējama normas pieņemšanas nepieciešamība. Likumdevēja griba izpaužas nevis detaļās, par ko katram var būt savs viedoklis, bet kopīgā tendencē. Tā izpaužas, balsojot par likumu kopumā, paļaujoties, ka teksts atbilst nospraustajiem mērķiem un ka iestādes un tiesas, kuru pienākums ir likumu piemērošana, iztulkos likumu saskaņā ar šiem mērķiem (*sk.: Meļķis E. Tiesību normu iztulkošana. Rīga, Latvijas Universitāte, 1999, 36.–38. lpp.*).

22.1. 1996. gada 7. augustā Ministru kabinets iesniedza Saeimai likumprojektu „Krimināllikums”, kura 303. panta pirmajā daļā bija noteikts: „Par dienestpersonām uzskatāmi valsts varas pārstāvji, kā arī ikviena persona, kura pastāvīgi vai uz laiku izpilda valsts, autonoma valsts vai pašvaldības uzņēmuma (uzņēmējiesabiedrības) vai pašvaldības dienesta pienākumus un kurai ir tiesības pieņemt lēmumus, kas saistoši citām personām, vai kurai ir tiesības veikt uzraudzības, kontroles, izziņas vai sodīšanas funkcijas vai rīkoties ar valsts vai pašvaldības mantu vai finansu līdzekļiem” (*sk. lietas materiālu 9. sēj. 85. lp.*).

Izskatot minēto likumprojektu Saeimā, tika nolemts 303. panta pirmajā daļā aizstāt vārdus „dienestpersonām” ar vārdiem „valsts amatpersonām” un mainīt arī likuma pantu numerāciju, līdz ar to valsts amatpersonas jēdziens tika ietverts Krimināllikuma 316. pantā (*sk. lietas materiālu 9. sēj. 98. lp.*). Krimināllikums pieņemts Saeimā 1998. gada 18. maijā.

1998. gada 20. maijā Valsts prezidents Guntis Ulmanis pieprasīja 1998. gada 18. maijā pieņemtā Krimināllikuma otrreizēju caurlūkošanu, ierosinot citstarp arī saskaņot Krimināllikuma 196. panta redakciju ar Krimināllikuma XXIV nodaļas noteikumiem, jo varot rasties pārpratumi un neskaidrības likuma XXIV nodaļas normu piemērošanā, lai sauktu pie atbildības dažu kategoriju amatpersonas (*sk. lietas materiālu 9. sēj. 100. lp.*).

Krimināllikuma otrreizējās caurlūkošanas laikā attiecībā uz tā 196. pantu tika iesniegti divi priekšlikumi. Saeimas deputāta Jura Kaksīša priekšlikums paredzēja aizstāt vārdu „uzņēmuma” ar vārdiem „nevalstiska uzņēmuma (uzņēmējsabiedrības)” (*sk. lietas materiālu 9. sēj. 103. lp.*), bet deputāta Jāņa Lagzdiņa priekšlikums – izteikt pantu jaunā redakcijā (*sk. lietas materiālu 9. sēj. 108. lp.*). Abi priekšlikumi Saeimas Aizsardzības un iekšlietu komisijas 1998. gada 12. jūnija sēdē tika noraidīti (*sk. lietas materiālu 9. sēj. 82. lp.*).

Savukārt attiecībā uz 316. panta pirmo daļu tika iesniegti vairāki priekšlikumi: 1) Saeimas Juridiskās komisijas priekšlikums izslēgt vārdus „autonoma valsts”;

2) Saeimas deputāta Jāņa Lagzdiņa priekšlikums izslēgt vārdus „autonoma valsts vai pašvaldības uzņēmuma (uzņēmējsabiedrības)” un izteikt daļu šādā redakcijā: „Par valsts amatpersonām uzskatāmi valsts varas pārstāvji, kā arī ikviena persona, kura pastāvīgi vai uz laiku izpilda valsts vai pašvaldības dienesta pienākumus (atrodas publiskā dienesta attiecībās) un kurai ir tiesības pieņemt lēmumus, kas saistoši citām personām, vai kurai ir tiesības veikt uzraudzības, kontroles, izziņas vai sodīšanas funkcijas vai rīkoties ar valsts vai pašvaldības mantu vai finanšu līdzekļiem (izpilda publiski tiesiskas funkcijas), kā arī ikviena cita persona, kura neatrodas publiskā dienesta attiecībās, bet kura pastāvīgi vai uz laiku izpilda iepriekš minētās publiski tiesiskās funkcijas”;

3) Saeimas deputāta Jura Kaksīša priekšlikums izteikt daļu šādā redakcijā: „Par valsts amatpersonām uzskatāmi varas pārstāvji, kā arī ikviena persona, kura pastāvīgi vai uz laiku izpilda dienesta pienākumus valsts vai pašvaldības iestādēs, uzņēmumos (uzņēmējsabiedrībās) vai citās valsts vai pašvaldības institūcijās un

kurai ir tiesības pieņemt lēmumus, kas ir saistoši citām personām, vai kurai ir tiesības veikt uzraudzības, kontroles, izziņas vai sodīšanas funkciju vai rīkoties ar valsts vai pašvaldības mantu vai finanšu līdzekļiem” (*sk. lietas materiālu 9. sēj. 103., 106., 108. un 113. lp.*).

Atzinumu par iesniegtajiem priekšlikumiem sniedza arī Krimināllikuma projekta izstrādes darba grupa, citstarp norādot, ka atbalsta Valsts prezidenta un Saeimas deputāta Jura Kaksīša priekšlikumus attiecībā uz likuma 196.–199. pantu, jo pēc trešajā lasījumā izdarītajiem grozījumiem radušās pretrunas ar likuma 317.–318., 320. un 323. pantu. Tāpat atzinumā norādīts, ka darba grupa atbalsta Saeimas Juridiskās komisijas priekšlikumu attiecībā uz 316. pantu (*sk. lietas materiālu 9. sēj. 110. lp.*). Attiecībā uz Saeimas deputāta Jāņa Lagzdiņa priekšlikumiem darba grupa atzinumā norāda: „Sakarā ar to, ka darba grupa atbalstījusi Juridiskās komisijas ierosinājumu, citi priekšlikumi grozīt 316. pantu nav izskatāmi. Nav atbalstāms arī priekšlikums sniegt šajā pantā valsts dienesta izskaidrojumu” (*sk. lietas materiālu 9. sēj. 111. lp.*).

Saeimas Aizsardzības un iekšlietu komisija 1998. gada 12. jūnija sēdē pieņēma lēmumu noraidīt priekšlikumus par Krimināllikuma 196. pantu, bet attiecībā uz 316. panta pirmo daļu atbalstīt priekšlikumu par vārdu „autonoma valsts vai pašvaldības uzņēmuma (uzņēmējsabiedrības)” izslēgšanu, pārējos priekšlikumus noraidot (*sk. lietas materiālu 9. sēj. 80.–83. lp.*). Saeima 1998. gada 17. jūnija sēdē atbalstīja atbildīgās komisijas viedokli (*sk. lietas materiālu 9. sēj. 115.–116. lp.*).

Pieteikumu iesniedzēji norāda, ka viņi nevarējuši paredzēt to, ka apstrīdētās normas vēsturiskā interpretācija nav jāņem vērā. Satversmes tiesa secina, ka no tās rīcībā esošajiem Krimināllikuma izstrādes materiāliem nav iespējams nepārprotami secināt, kādēļ likumdevējs nolēmis 316. panta pirmajā daļā izslēgt vārdus „autonoma valsts vai pašvaldības uzņēmuma (uzņēmējsabiedrības)”, taču šis likumdevēja lēmums pats par sevi nenozīmē to, ka valsts un pašvaldību kapitālsabiedrību valdes locekļi un nodarbinātie nebūtu ietilpuši apstrīdētās normas tvērumā.

Noskaidrojot apstrīdētās normas saturu un izvērtējot tās atbilstību skaidrības un paredzamības prasībām, nevar aprobežoties tikai ar vienas interpretācijas metodes izmantošanu. Lai atklātu tiesību normas saturu, ir jāizmanto visas tiesību normu interpretācijas metodes – ne tikai vēsturiskā, bet arī gramatiskā, sistēmiskā un teleoloģiskā metode. Tikai visu šo metožu pielietošana ļauj nonākt pie tiesību normas interpretācijas rezultāta.

22.2. Lietas dalībnieki izteikuši dažādus viedokļus par 2014. gada 15. maija grozījumu mērķi. Pēc Pieteikumu iesniedzēju ieskata, šo grozījumu izdarīšana apstiprinot apstrīdētās normas skaidrības trūkumu. Savukārt Saeima norāda: no 2014. gada 15. maija grozījumu sagatavošanas materiāliem neizriet tas, ka likumdevējs apstrīdēto normu precizējis tāpēc, ka būtu to uzskatījis par neskaidru.

Ar 2014. gada 15. maija grozījumiem apstrīdētā norma tika izteikta jaunā redakcijā: „Par valsts amatpersonām uzskatāmi valsts varas pārstāvji, kā arī ikviena persona, kura pastāvīgi vai uz laiku izpilda valsts vai pašvaldības dienesta pienākumus, tai skaitā valsts vai pašvaldības kapitālsabiedrībā, un kurai ir tiesības pieņemt lēmumus, kas saistoši citām personām, vai kurai ir tiesības veikt uzraudzības, kontroles, izmeklēšanas vai sodīšanas funkcijas vai rīkoties ar publiskas personas vai tās kapitālsabiedrības mantu vai finanšu līdzekļiem.”

Priekšlikumu izteikt apstrīdēto normu jaunā redakcijā pirms Krimināllikuma trešā lasījuma iesniedza tieslietu ministrs, norādot, ka „priekšlikums paredz izteikt Krimināllikuma 316. panta pirmo un trešo daļu jaunā redakcijā ar mērķi precizēt 316. panta pirmajā daļā valsts amatpersonas jēdziena skaidrojumu [..]. Šobrīd Krimināllikuma 316. panta pirmā daļa, uzskaitot personas, kuras ir uzskatāmas par valsts amatpersonām, nemin personas, kuras pilda valsts vai pašvaldības kapitālsabiedrībā dienesta pienākumus un kurām ir tiesības pieņemt lēmumus, kas saistoši citām personām, vai kurām ir tiesības veikt uzraudzības, kontroles, izmeklēšanas vai sodīšanas funkcijas vai rīkoties ar valsts vai pašvaldības mantu vai finanšu līdzekļiem. Papildus vēršam uzmanību, ka 316. panta pirmā daļa norāda uz personām, kas rīkojas ar valsts vai pašvaldības mantu, bet ne valsts un pašvaldības kapitālsabiedrības mantu vai finanšu līdzekļiem. Ievērojot minēto, priekšlikums piedāvā 316. panta pirmajā daļā skaidri noteikt, ka persona, kura pilda dienesta pienākumus valsts vai pašvaldības kapitālsabiedrībā un kurai ir tiesības rīkoties ar publiskas personas vai tās kapitālsabiedrības mantu vai finanšu līdzekļiem, ir uzskatāma par valsts amatpersonu” (*sk. lietas materiālu 10. sēj. 60.–63. lp.*).

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka tiesiskais regulējums nepārtraukti attīstās, citstarp likumdevējam pilnveidojot normatīvo aktu formulējumus, lai tie precīzāk atspoguļotu tā gribu. Tādēļ tas vien, ka normatīvo aktu izdevējs vēlāk nolemj grozīt attiecīgās normas, pats par sevi nenozīmē, ka iepriekš tās nebūtu bijušas pietiekami skaidras (*sk. Satversmes tiesas 2019. gada 21. februāra sprieduma lietā Nr. 2018-10-0103 18.2. punktu*).

Ar 2014. gada 15. maija grozījumiem likumdevējs grozījis Krimināllikuma 316. panta pirmo daļu nolūkā padarīt to vēl skaidrāku, tomēr tas pats par sevi nenozīmē, ka iepriekš tā nebūtu bijusi pietiekami skaidra, lai būtu par pamatu personas saukšanai pie kriminālatbildības saskaņā ar Krimināllikuma 320. panta trešo daļu.

Tātad tas apstāklis, ka likumdevējs apstrīdēto normu vēlāk grozījis, tieši ietverot tās tekstā norādi arī uz valsts un pašvaldības kapitālsabiedrībām, pats par sevi nav pamats tiesību normas atzīšanai par neskaidru vai neparedzamu.

23. Pēc Saeimas ieskata, tam, pēc kura Krimināllikuma panta personu var atzīt par vainīgu noziedzīga nodarījuma izdarīšanā, nav jābūt tikpat skaidri paredzamam kā tam, vai konkrēta rīcība vispār ir krimināli sodāma. Šādam viedoklim nepiekrīt *Dr. iur.* Valentija Liholaja un Pieteikumu iesniedzēji, norādot, ka šāda pozīcija neatbilst Eiropas Cilvēktiesību tiesas praksei.

Kriminālatbildību paredzošas normas nav atzīstamas par atbilstošām Satversmes 92. panta otrajam teikumam, ja brīdī, kad persona izdara noziedzīgu nodarījumu, tās nav skaidras un paredzamas. Krimināllikuma pantu formulēšanā Saeima ir tiesīga izmantot dažādus juridiskās tehnikas paņēmienus, ja vien to izmantošanas rezultātā tiek nodrošināta Satversmes 92. panta otrajā teikumā ietvertā nepieciešamā garantija pret patvaļīgu apsūdzību izvirzīšanu, notiesāšanu un sodīšanu. Tādējādi Satversmes 92. panta otrajā teikumā ietvertā prasība par Krimināllikuma normas skaidrību un paredzamību attiecas ne tikai uz jautājumu, vai kāda rīcība vispār ir krimināli sodāma, bet arī uz sodu (soda veidu) un tā apmēru.

24. Tiesību norma ir atzīstama par pietiekami skaidru un paredzamu arī tad, ja persona, saņemot atbilstošu juridisko palīdzību, varēja paredzēt, kādas rīcības rezultātā tā var tikt saukta pie kriminālatbildības par attiecīgajā tiesību normā norādītā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanu (*sk., piemēram, Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2013. gada 21. oktobra sprieduma lietā „Del Río Prada v. Spain”, pieteikums Nr. 42750/09, 79. punktu*). Lai pareizi interpretētu apstrīdēto normu un noskaidrotu tās saturu, personai var būt nepieciešamas specifiskas juridiskas zināšanas. Taču tiesību norma var būt pietiekami skaidra un paredzama arī tad, ja personai šīs normas tvēruma noskaidrošanai nepieciešama atbilstoša juridiskā palīdzība (*sk., piemēram, Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1996. gada 11. novembra sprieduma lietā*

„*Cantoni v. France*”, pieteikums Nr. 17862/91, 35. punktu un 2009. gada 25. jūnija sprieduma lietā „*Liivik v. Estonia*”, pieteikums Nr. 12157/05, 93. punktu).

Gan interpretējot apstrīdēto normu un šai nolūkā izmantojot visas tiesību normu interpretācijas metodes, gan izvērtējot judikatūru par apstrīdētās normas piemērošanu un tiesību doktrīnā pausto, secināms, ka noteiktos gadījumos šīs normas tvērumā var ietilpt arī personas, kuras izpilda amata pienākumus valsts vai pašvaldības kapitālsabiedrībā. Savukārt attiecīgos amata pienākumus (tiesības), kuri ir jākonstatē, piemērojot apstrīdēto normu (tiesības pieņemt lēmumus, kas saistoši citām personām, tiesības veikt uzraudzības, kontroles, izziņas vai sodīšanas funkcijas vai tiesības rīkoties ar valsts vai pašvaldības mantu vai finanšu līdzekļiem), izvērtē tiesa, piemērojot apstrīdēto normu katrā atsevišķā gadījumā un ņemot vērā gan normatīvos aktus, gan attiecīgās amatpersonas amata pienākumus, kas ietverti nolikumos, statūtos, darba līgumos, amata aprakstos u. tml.

Satversmes tiesa papildus norāda: pat ja persona pati nespēja noskaidrot apstrīdētās normas tvērumu, tā varēja to noskaidrot, saņemot atbilstošu juridisko palīdzību. Tātad apstrīdētā norma pietiekami skaidri nosaka to, kādas personas atzīstamas par krimināltiesību speciālajiem subjektiem – valsts amatpersonām – un ikvienai personai, saņemot atbilstošu juridisko palīdzību, bija iespējams noskaidrot, vai tā var tikt saukta pie kriminālatbildības kā speciālais subjekts. Turklāt no personām, kuras savā profesionālajā darbībā ir radušas rīkoties ar īpašu uzmanību, pamatoti var gaidīt, ka tās sevišķi rūpīgi izvērtēs ar šādu darbību saistītos riskus (*sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1996. gada 11. novembra sprieduma lietā „Cantoni v. France”, pieteikums Nr. 17862/91, 33. punktu*) un attiecīgi spēs prognozēt ar savu profesionālo darbību saistītos krimināltiesiskos riskus labāk nekā citas personas.

25. Apkopojot iepriekš minēto, secināms, ka apstrīdētajā normā ir ietverts valsts amatpersonas pazīmju kopums un divas personu kategorijas – valsts varas pārstāvji un personas, kuras, pildot valsts vai pašvaldības dienesta pienākumus, ir tiesīgas veikt noteiktas funkcijas. Persona varēja paredzēt, ka tai apstrīdētā norma var tikt piemērota, ņemot vērā tai piemītošās pazīmes, kuras ir autonomi interpretējamas. Apstrīdētajā normā noteikto valsts amatpersonu pazīmju noskaidrošanai bija pieejama arī tiesu judikatūra.

Tātad ikviens to, kādas personas bija atzīstamas par valsts amatpersonām apstrīdētās normas izpratnē, varēja noskaidrot, vai nu patstāvīgi interpretējot šo

normu, vai arī, ja nepieciešams, saņemot atbilstošu juridisko palīdzību. Līdz ar to apstrīdētā norma ir pietiekami skaidra un paredzama.

Tādējādi apstrīdētā norma atbilst Satversmes 92. panta otrajam teikumam.

Nolēmumu daļa

Pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 30.–32. pantu, Satversmes tiesa

nosprieda:

atzīt Krimināllikuma 316. panta pirmo daļu redakcijā, kas bija spēkā no 2004. gada 2. janvāra līdz 2013. gada 31. martam, par atbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 92. panta otrajam teikumam.

Spriedums ir galīgs un nepārsūdzams.

Spriedums stājas spēkā tā publicēšanas dienā.

Tiesas sēdes priekšsēdētāja

Ineta Ziemele